บุคคลที่หาได้ยาก

อมรา มลิลา

ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ	ผู้ที่ถูกโลกธรรมตำกระแทก
จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ	จิตไม่แตกพรึงพรั่นหวั่นไหว
อโสกํ วิรชํ เขมํ	ไร้เศร้าไร้หมองผ่องผุดใจ
เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ	ผู้นั้นได้ยอดมิ่งมงคลเอย

มงคลสูตร

แด่ ....

....

....

จาก..

....

....

บุคคลที่หาได้ยาก

อมรา มลิลา

ผู้ศรัทธาร่วมกันจัดพิมพ์
เป็นธรรมบรรณาการ
ท่านผู้ใดประสงค์จะพิมพ์แจกให้เปล่า
โปรดพิมพ์ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต
หากพิมพ์เพื่อจำหน่าย ขอสงวนลิขสิทธิ์

ท่านที่ต้องการหนังสือนี้ โปรดติดต่อที่

๑) แพทย์หญิงโสภณา เนียมศิริ
ตึกนริศรา โรงพยาบาลเด็ก กทม. ๑๐๔๐๐ หรือ

๒) แพทย์หญิงกาญจนา เกษสอาด
ภาควิชาเภสัชวิทยา ห้อง ๑๒๖
โรงพยาบาลศิริราช กทม. ๑๐๗๐๐ หรือ

๓) คุณวัชรี วิภาวสุ
คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐

คำนำ

เมื่อเริ่มแรก หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์รวมกับบทความอื่น ๆ ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ รองศาสตราจารย์ นายแพทย์กรุงไกร เจนพาณิชย์ ณ เมรุวัดหัวลำโพง กรุงเทพมหานคร เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

คณะศรัทธาใคร่จะพิมพ์แยกเป็นเล่มต่างหาก เพื่อจ่ายแจกเป็นธรรมบรรณาการ จึงจัดพิมพ์ใหม่ขึ้นในครั้งนี้

ขอกุศลที่พึงบังเกิดจากธรรมบรรณาการนี้ เป็นพลวปัจจัยให้ท่านผู้อ่านมุ่งมั่นต่อการฝึกฝนอบรมตนของตน จนมีใจที่รู้ เห็น เป็น ธรรม เสียก่อน จึงค่อยไปดูแล ชี้แนะ แก้ไขผู้อื่น เราจะได้อยู่กันในสังคมที่ร่มเย็น สุขสันติ

อมรา มลิลา

๙ กันยายน ๒๕๓๔

บุคคลที่หาได้ยาก

ณ ชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลชลบุรี

เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๓

อมรา มลิลา

ท่านประธาน ท่านสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ และท่านผู้สนใจ

วันนี้เราจะพูดกันถึงเรื่องของตัวเราเอง และเรื่องของคนร่วมโลก ตามปกติคนเราไม่สามารถจะอยู่คนเดียวได้ เมื่อเราไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ เราก็อยู่กันเป็นสังคม ทำให้มีการกระทบกระทั่งซึ่งกันและกันได้ เมื่อเป็นอย่างนี้ ก็เกิดเรื่องทุกข์เดือดร้อนใจขึ้น

พระพุทธเจ้าทรงชี้แนะให้เราพิเคราะห์ว่า ทำอย่างไรจิตใจของเราจึงจะมีความสุข ให้เราพยายามปรับปรุงตัวเองให้อยู่ในโลกนี้อย่างไม่เบียดเบียนตัวเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

เราสามารถจำแนกบุคคลได้เป็นสองประเภท คือ *บุคคลที่หาได้ยาก* ได้แก่ บุคคลที่เราอยากให้คนทั่วไปเป็นอย่างนั้น เพื่อที่เราจะได้สบายใจ แต่ของดีมักหายาก

กับ *บุคคลที่หาได้ทั่วไป* อย่างที่พวกเราก็เป็น ๆ กัน เช่น เวลาที่เราเผลอสติไป แล้วเราก็ไม่อยากให้ตัวเองเป็นอย่างนั้น ซึ่งบุคคลประเภทนี้มีเยอะแยะไปหมด

เมื่อดิฉันเริ่มเข้าวัด ท่านอาจารย์เปรียบเทียบให้ฟังว่า วัวตัวหนึ่ง ๆ มีขนกี่เส้น ขณะที่มีเขาเพียงสองเขา เพราะฉะนั้น ในโลกนี้ คนธรรมดาที่หาได้ทั่ว ๆ ไปจึงมีปริมาณเหมือนอย่างกับเส้นขนบนตัววัว ส่วนคนที่เริ่มฝึกหัดปฏิบัติใจ คนที่มีการฝืนใจตัวเอง ฝึกใจตัวเอง เห็นคุณค่าของธรรม จะมีจำนวนเท่ากับเขาวัวสองเขา

เวลาที่ดิฉันท้อถอยว่า สิ่งที่เราทำคงจะเป็นสิ่งผิดปกติ เลิกทำเสียดีไหม ท่านก็ถามว่า เส้นขนบนตัววัวกับเขาวัวอะไรมันมีค่า คิดได้อย่างนี้เราก็มีกำลังใจที่จะทำกันต่อไป เมื่อทำไป... ทำไป เราก็ค่อยเข้าใจขึ้นว่า ทำไมแต่ละคน ๆ จึงจำเป็นต้องฝึกฝนตัวเอง ฝึกเพื่อให้ตัวเองเข้าข่ายที่จะเป็นเขาวัว คือเป็นบุคคลที่หาได้ยากนั่นเอง

ทีนี้บุคคลที่หาได้ยากมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง

ถ้าเรามองเข้าไปในใจตัวเอง แต่เด็กแต่เล็กมา เราจะติดนิสัยอยากเป็นแต่ผู้รับคือเป็นฝ่ายได้ตลอดเวลา เพราะอะไร เพราะเราปล่อยตัวให้อ่อนแอ ช่วยตัวเองไม่ได้

เราอยาก อยาก อยากที่จะให้มีใครมาคอยเกื้อหนุน คอยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเราตลอดเวลา

ตกลงบุคคลที่หาได้ยากประเภทแรก คือ บุคคลที่รู้จักที่จะเป็นฝ่ายให้ เพราะถ้าเผื่อทุกคนที่อยู่ด้วยกันต่างฝ่ายต่างก็ ... ฉันจะเอา ฉันจะเอา ก็ต้องตีกันตาย เพราะว่าต่างคนต่างก็ยื่นมือมาคอยจ้องจะตะครุบ แต่ของมีอยู่ชิ้นเดียว เพราะฉะนั้น จึงต้องมีบุคคลอีกประเภทหนึ่งที่ไม่ได้ทำกิริยาอย่างนั้น แต่เป็นผู้สนองความต้องการ คือเป็นผู้ที่รู้จักให้

เมื่อดิฉันเริ่มเข้ารับราชการ รองผู้อำนวยการท่านสอนว่า ถึงหมอจะยังเด็กอยู่ แต่พอออกมาทำงานอย่างนี้ เขาคิดว่าเราเป็นผู้ใหญ่แล้ว หน้าที่ของเราคือต้อง*รู้จังหวะที่จะให้* อย่าคอยจนกระทั่งเขาเรียกร้อง หรือเขามาบีบบังคับ แล้วเราจำเป็นต้องยอมให้ หรือให้ด้วย*พระเดช* ...เอ้า...เจ้าอยากได้ ฉันให้แล้วนะ แบบนั้นให้เท่าไร ๆ ก็ไม่ได้น้ำใจจงรักภักดีจากลูกน้อง

ถ้าเรารู้ว่าไม่วันใดก็วันหนึ่ง เขาจะต้องการสิ่งนี้ เราก็ให้เสียก่อนที่เขาจะเรียกร้อง แบบนี้ท่านว่า ให้ด้วย*พระคุณ* คือเราน้อมให้ด้วยใจ ไม่ใช่ให้ด้วยกิริยาอย่าง

เดียว ทำให้ผู้รับก็ปีติอิ่มเอิบ เกิดน้ำใจผูกพันจงรักภักดี

การให้ด้วยกิริยาอย่างเดียวนั้น เรายังไม่เต็มใจให้เรายังเสียดายของเรา หรือให้ด้วยความรู้สึกยกตนข่มท่าน เฮอะ...ไอ้นี่ช่างน่าเบื่อน่ารำคาญนัก เพราะฉะนั้นเสือกไสให้ ๆ มันจะได้ไปเสียให้พ้น ถ้าทำอย่างนี้ กิริยาของเราก็ไปกระทบกระทั่งน้ำใจเขา อย่างนี้ไม่ได้เรียกว่าให้แต่เรียกว่าสาดรดหัว เป็นการก่อเวรโดยใช่เหตุ

การให้อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ให้แบบที่เป็น *บุพการี* คือให้ในสิ่งที่ควรให้ ในจังหวะที่เหมาะควร และให้ด้วยใจหวังอนุเคราะห์เกื้อกูล โดยมุ่งประโยชน์ของเขาเป็นส่วนใหญ่ ไม่คิดหวังผลตอบแทนนั้น จะเป็นลักษณะใด

บังเอิญดิฉันไปอ่านพบนิทานของฝรั่งเข้า ก็เลยนึกว่า นิทานเรื่องนี้คงพอจะเป็นอุทาหรณ์ให้เรานึกเห็นภาพได้ว่า การให้อย่างนั้นน่าจะให้กันอย่างไร

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งในป่าและเด็กชายเล็ก ๆ คนหนึ่งซึ่งเป็นลูกชาวป่า อาศัยอยู่ละแวกนั้น เด็กชายคนนี้ชอบมาวิ่งเล่นอยู่แถวต้นไม้ต้นนี้เริ่มแรกก็เก็บใบไม้ที่ร่วงลงมา แล้วเอามาร้อยเป็นพวงใส่ศีรษะตนเองเป็นมงกุฎ สมมุติว่าตนเป็นพระราชา ก็มี

ความสุข ต้นไม้ก็มีความสุขที่เด็กมาเล่นอยู่ใต้ต้น พยายามสลัดใบลงมา ให้เด็กได้เอาไปร้อยเป็นมงกุฎ ต้นไม้ก็มีความสุข เด็กก็มีความสุข

เด็กเล่นสมมุติตัวเองเป็นพระราชาจนเหนื่อย แล้วก็หาเรื่องซนต่อไป โดยปีนต้นไม้ขึ้นไป แล้วก็เกาะกิ่งโยกเล่นทำเหมือนชิงช้า ต้นไม้ก็มีความสุขที่เด็กได้เล่นกับตัว ก็พยายามช่วยส่ายกิ่งให้เด็กสนุกสนาน เมื่อเด็กเล่นจนเหนื่อยแล้ว ก็ลงมานอนใต้ต้นไม้ ต้นไม้ก็พยายามโน้มกิ่งลงมาทำร่มเงาให้ โบกพัดเพื่อให้เย็นสบาย พอเด็กตื่นขึ้นมา ก็รู้สึกรักต้นไม้มาก ต้นไม้ก็รักเด็กมาก

ต่อมาเด็กโตขึ้นก็ไม่อยากเล่นอย่างนี้อีก เพราะเบื่อแล้ว ความอยากของเด็กก็เปลี่ยนไปเป็นอยากจะได้สิ่งอื่นต่อไป

พอต้นไม้ชวนว่า “มา..หนูจ๋า ปีนต้นฉันขึ้นมาแล้วก็มาโหนเล่นอย่างเดิมสิ”

เด็กก็บอกว่า “ไม่เอาแล้ว ฉันโตแล้ว ฉันไม่อยากเล่นอย่างนั้นแล้ว แต่ฉันอยากได้สตางค์”

ต้นไม้ก็บอก “ฉันไม่มีสตางค์”

จะทำอย่างไรดีล่ะ ต้นไม้นี้เป็นต้นแอปเปิ้ล ก็เลยบอกเด็กว่า "แต่ฉันมีลูกแอปเปิ้ล หนูเอาลูกฉันไป เก็บเอาไปขายในเมือง คงได้สตางค์นะ"

ต้นไม้ก็พยายามทำให้ลูกที่แก่แล้วหล่นลงมา แต่ยังไม่พอ ก็บอกเด็กว่า "ปีนขึ้นมาเลือกเก็บลูกฉันไปอีกสิ อยากได้เท่าไรก็เก็บไป"

เด็กก็ดีใจ ขึ้นไปเก็บลูกแอปเปิ้ลลงมาจนเป็นที่พอใจ แล้วหาหีบมาใส่เอาไปขาย ก็ได้สตางค์ เด็กก็มีความสุข ส่วนต้นไม้ก็ไม่ได้เสียใจที่เด็กมาเอาลูกของตัวไป กลับดีใจที่ว่า อย่างน้อยเราไม่มีสตางค์ แต่เราก็สามารถ *ให้* ลูกของเราไปเป็นสตางค์ให้เด็กมีความสุข ต้นไม้ก็ดีใจที่สามารถ *ให้* ความสุขแก่เด็กได้

ต่อมาเด็กหายไปนาน ต้นไม้ก็คิดถึง "เอ เขาจะมีความสุขหรือไม่มีความสุขนะ"

อีกพักหนึ่ง เด็กกลับมาใหม่ เป็นหนุ่มแล้ว คราวนี้ไม่สนใจเอาแค่สตางค์แล้ว เด็กบอกกับต้นไม้ว่า "ฉันอยากมีบ้าน เพราะฉันจะมีครอบครัวแล้ว หาบ้านให้ฉันสักหลังหนึ่งสิ"

ต้นไม้ก็บอก "ฉันไม่เคยมีบ้าน เพราะว่าป่าทั้งป่าเป็นบ้านของฉันแล้ว แต่เอ...ทำอย่างไรฉันถึงจะหาบ้านให้เธอได้นะ"

ในที่สุดต้นไม้ก็บอก "เธอตัดกิ่งฉันไปสิ ตัดไปหลาย ๆ กิ่ง คงพอที่จะไปทำเป็นบ้านสำหรับให้ครอบครัวเธออยู่ได้หรอก เลือกตัดเอาไปนะ เอาไปเลย"

เด็กก็ดีใจไปหาขวานมา แล้วก็ตัดกิ่งจนกระทั่งต้นไม้เหลือแต่ลำต้น ต้นไม้ก็ไม่ว่ากระไร ซ้ำยังพลอยยินดีที่ตนสามารถ ให้ บ้านแก่เด็กได้

เด็กก็ไปสร้างบ้าน มีครอบครัวอยู่ แล้วหายไปเป็นเวลานาน ต้นไม้ก็แก่ลง...แก่ลง เหลือแต่ลำต้น กิ่งที่งอกมาใหม่ก็ยังไม่ค่อยมีเท่าไร เพราะมันเริ่มแก่แล้ว

เด็กกลับมาอีกที คราวนี้ไม่เป็นเด็กแล้ว ร่างกายเริ่มแก่เหมือนกัน แต่ยังมีความอยากอยู่ในหัวใจมากมาย

ต้นไม้ก็ชวนว่า "มาปีนต้นฉันเล่นไหมล่ะ แต่ฉันก็ไม่มีกิ่งจะให้เธอโล้อีกแล้วนะ"

เด็กก็บอก "โอ๊ย ฉันไม่เล่นอย่างนั้นแล้ว เพราะเดี๋ยวนี้ฉันก็แก่เกินกว่าจะเล่นแล้ว บ้านฉันก็ไม่ต้องการแล้ว ฉันต้องการเรือที่แข็งแรง ที่จะพาให้ฉันข้ามทะเลไปได้

ฉันจะไปเสี่ยงโชคที่เมืองไกล”

ต้นไม้ก็บอกว่า “เออ ฉันยังเหลือลำต้นอยู่ เธอโค่นต้นฉันไปสิ แล้วไปขุดเป็นเรือเอาเถอะนะ ฉันเชื่อว่าต้นของฉันแข็งแรงพอที่จะพาเธอข้ามทะเลไปได้ และขอให้เธอสำเร็จสมประสงค์นะ”

ตกลงนายคนนั้นก็ไปหาขวานมา โค่นต้นไม้ลงจนกระทั่งเหลือแต่ตอ แล้วเอาไปขุดทำเรือด้วยความดีใจ

ตอไม้ที่เหลืออยู่นั้นก็มีความสุขว่า ได้ดูแลเด็กคนนี้เหมือนเป็นลูก ได้ฟูมฟักรักษาน้ำใจ ไม่ว่าจะต้องการอะไรมันก็ให้ เพราะมันต้องการ *ให้* เขามีความสุข เมื่อเขามีความสุขแล้ว มันก็มีความสุขด้วย

ต้นไม้ใหญ่ร่มใบหนาต้นนั้นก็เหลือเพียงตอ

วันเวลาผ่านไป มันก็แก่เกินกว่าจะงอกกลับเป็นต้นใหญ่มีกิ่งใบขึ้นมาใหม่ เหลือเป็นตอที่ไม่มีใครสนใจจะแยแส เพราะคิดว่ามันยืนตายซากแล้ว แต่มันก็ภาคภูมิใจในความมีประโยชน์ของมัน และเต็มไปด้วยความสุขอิ่มเอิบ

วันหนึ่ง นายคนนี้กลับมาอีก แก่เฒ่าชราแล้ว มาถึงก็บอกต้นไม้ว่า “ฉันเหนื่อยเหลือเกิน อยากจะหาที่นั่ง

พักสักหน่อยหนึ่ง”

ต้นไม้ก็บอกว่า “เอาสิเธอ อย่างน้อยฉันก็ยังเหลือโคนที่เธอไม่ได้โค่นจนราบไป” มันก็พยายามยืดเหยียดโคนต้นที่เหลืออยู่ให้แข็งแรงพอที่จะให้นายคนนี้นั่งพักได้อย่างสบาย ๆ แล้วมันก็เชิญชวนว่า “นั่งลงมาสิ อย่างน้อยฉันก็ยังมีความแข็งแรงพอที่จะรับน้ำหนักช่วยพยุง ให้เธอนั่งอย่างมีความสุขได้”

เมื่ออ่านนิทานเรื่องนี้แล้วก็เกิดความคิดว่า บุพการีที่พระพุทธเจ้าท่านนิยามเอาไว้คงจะเป็นอย่างต้นไม้นี้ คือ มีหัวใจเป็นทองคำอย่างนี้

ผู้เป็นบุพการีจะไม่นึกถึงตัวเอง ไม่เคยนึกว่าสิ่งที่เราให้ไปแล้วจะได้กลับคืนมาอย่างไรบ้าง จะรู้แต่เพียงว่าเมื่อเราให้เขาแล้วเขามีความสุขสมหวัง ความสุขอันนั้นก็จะสะท้อนมาเป็นความสุขของเราด้วย เพราะ *เขาสุขเราก็สุข* เขาสบายเราก็สบาย

นี่แหละค่ะ จิตใจของพ่อแม่ ปู่ย่าตาทวด ผู้ใหญ่ที่เป็นบุพการีจึงงดงาม เป็นน้ำใจที่ยึดครองสิ่งมีชีวิตให้มีจิตใจผูกพันอยู่กันด้วยความรักใคร่ หนักเอาเบาสู้ รู้จักโอนอ่อนผ่อนปรน ไม่เอากิเลสต่อกิเลสเข้ามาต่อยตีกัน

บางครั้ง เราจะเข้าข้างตัวเองว่าเรายังเด็กอยู่ เพราะฉะนั้นอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นฝ่ายให้อย่างไม่มีฝั่ง มีฝาอย่างนี้อยู่ตลอดกาล ถ้าเป็นอย่างนั้น การที่จะให้ก็จะเป็นทำนองเดียวกับที่ต้นไม้ให้กับเด็ก คือ ถมเท่าไรไม่เต็ม

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ใจที่ไม่มีการฝึกฝนอบรม อิ่มไม่เป็น แม้จะเอาน้ำในแม่น้ำมหาสมุทรหมดทั้งจักรวาลมาเทใส่ก็ยังไม่เต็มอยู่นั่นแหละ เพราะใจที่มีความอยากความโลภนี่ อะไร ๆ ใส่เข้าไปก็หายหมด เหมือนทิ้งลงเหว

เมื่อบุคคลที่หาได้ยากประเภทแรก ได้แก่ *บุพการี* คือ *ผู้ให้* โดยไม่เคยนึกถึงผลประโยชน์ฝ่ายตนเลย บุคคลที่หาได้ยากประเภทหลังก็ได้แก่ ผู้มีความ *กตัญญูกตเวที* คือ เป็น *ผู้รับ* ที่รู้คุณค่าแห่งการให้ รู้ในคุณความดีของผู้อื่น *รู้ในอุปการคุณ* รู้ในบุญคุณของผู้ที่ให้ ผู้ที่เกื้อหนุนเราแล้วคอยหาโอกาสที่จะ *ตอบแทนคุณ* ของท่าน ที่จะแสดงออกเพื่อบูชาคุณความดีเหล่านั้น ให้ท่านอิ่มเอิบชื่นใจ ให้ท่านได้รู้ว่า สิ่งที่ท่านให้มานั้น ได้มาทำให้ชีวิตของเราดีขึ้น จิตใจของเราสูงขึ้น

ทีนี้ทำอย่างไรล่ะคะ เราจึงจะฝึกให้ในตัวของเรา เป็นครบทั้งบุพการีทั้งผู้มีกตัญญูกตเวที เพราะถ้าเราไป แบ่งว่า คุณคนนี้มีหน้าที่เป็นได้แต่บุพการี ส่วนคุณคนนั้น รับแต่อุปการะจากท่านแล้วรู้จักมีความกตัญญูกตเวที ย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะใจคนเราก็เปรียบเหมือนไม้ ท่อนหนึ่ง ไม้ท่อนหนึ่งย่อมมีปลายสองปลาย ในบางภาวะ เราต้องเป็นผู้ให้ อีกบางภาวะต้องน้อมรับด้วย กตัญญูกตเวทิตา เราจะเป็นฝ่ายใดฝ่ายเดียวไม่ได้ ไม่มี ไม้ท่อนไหนที่มีปลายเดียว ธรรมชาติของไม้ในโลกนี้ย่อม มีสองปลาย เพราะฉะนั้น เมื่อเราอยู่ในโลกสมมติอันนี้ เราก็ต้องทำใจของเราให้รู้จักศิลปะของการเป็นทั้งบุพการี และผู้มีกตัญญูกตเวที

ตัวอย่างที่ใกล้ตัวเข้ามาอีกอันหนึ่งที่ดิฉันจะยกมา เป็นอุทาหรณ์ คือ มีสุภาพสตรีท่านหนึ่ง อายุหกสิบเศษ ได้รับการผ่าตัดเอามดลูกและรังไข่ทิ้งไปทั้งสองข้างมาได้ ประมาณ ๓๐ ปีแล้ว ผลจากการผ่าตัด ทำให้กระดูก ของท่านเปราะบางและกร่อนเกินกว่าอายุ เพราะแต่เดิม เราไม่ทราบว่าเมื่อผ่าตัดรังไข่ผู้ป่วยทิ้งไปแล้ว จะต้อง ให้ฮอร์โมนทดแทนต่อเนื่องกัน เพื่อไปประคับประคอง

ให้การสร้างซ่อมแซมกระดูกเป็นไปอย่างปกติ ตกลงสุภาพสตรีท่านนี้ก็มีจุดอ่อน คือ อยู่ดี ๆ ไม่ได้ทำอะไรเลยกระดูกก็หักเองได้ ครั้งแรกหมอก็ไม่เข้าใจสาเหตุ ต่อมาวิทยาการก้าวหน้ารู้ว่าเป็นเพราะเหตุนี้ ก็ให้เธอพยายามระมัดระวังตัว

ทีนี้เป็นคราวเคราะห์หามยามซวย อยู่ดี ๆ วันหนึ่งท่านตื่นขึ้นมา กระดูกซี่โครงก็หักนอกเหนือไปจากกระดูกแขน กระดูกขาซึ่งหักอยู่เป็นปกติวิสัย ทีนี้พอกระดูกซี่โครงหัก ๓ ซี่พร้อมกัน เวลาจะพลิกตัว ขยับตัว ทำอะไรก็เจ็บลำบากขัดข้องไม่ได้ดังใจไปหมด ท่านก็เรียกร้องความเอาใจใส่ดูแล ทั้ง ๆ ที่สามีก็หาพยาบาลพิเศษมาดูผลัดเวรกันไม่ได้ขาดตลอด ๒๔ ชั่วโมง ท่านก็ยังไม่แล้วใจ ต้องการให้ลูกสาวลาออกจากงานมาเฝ้า

ลูกสาวก็ชี้แจงว่า ถ้าเผื่อออกมาแล้วมานั่งเฝ้าก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะพยาบาลพิเศษดูแลอยู่แล้ว หมอก็มีพร้อมเพรียง แล้วถ้าลูกสาวมานั่งอยู่เฉย ๆ เฝ้ากันทั้งวันนี่ มิช้ามินานก็คงจะเป็นโรคจิตแน่ เพราะว่าไม่รู้จะทำอะไรให้ได้

ท่านก็ไม่เข้าใจ คร่ำครวญว่า ลูกสาวจะต้องออกจากงาน แล้วก็มาเฝ้า ท่านมีลูกอยู่คนเดียว มิใยสามีจะให้เหตุผล ลูกจะให้เหตุผล ท่านก็ไม่ฟัง เพราะใจไปยึดเอาว่า ลูกสาวห่วงสามี ห่วงลูกของตัวเอง ก็เลยลืมว่าเมื่อสมัยที่ท่านเป็นแม่ ท่านสู้เสียสละทุกอย่าง อดตาหลับขับตานอน ไม่ได้กิน ไม่ได้ทำอะไรก็ไม่ได้สนใจเลย ขอแต่เพียงให้ลูกรอดปลอดภัย ขอแต่ให้ลูกมีความสุขเป็นพอสารพันที่จะเสียสละทำให้ทุกอย่าง คราวนี้เพียงแค่ท่านเจ็บ ขอร้องให้เขามาอยู่เป็นกำลังใจ เขาก็ปฏิเสธเพราะเห็นครอบครัวเขาสำคัญกว่าเรา ใจของท่านก็หงุดหงิดทุกข์โทมนัส หม่นหมอง คับข้องขัดเคือง

จริง ๆ แล้วอาการทางกายก็ไม่ได้หนักหนาอะไร เพราะให้ยาบำรุง ให้แคลเซียม ก็ค่อย ๆ ดีขึ้น แต่ ใจ นี่สิ เมื่อเกิดความรู้สึกว่า ลูกไม่กตัญญูกตเวทีต่อตัว ก็ทำให้น้อยใจแหนงใจ ใจก็หม่นหมองไปหมด

นอกจากกระดูกจะไม่ดีแล้ว เมื่อท่านหงุดหงิดคิดอย่างนั้น ใจก็เริ่มเป็นโรคประสาทขึ้นมาด้วย แล้วก็เจ็บที่หัวใจ ตรวจเท่าไร ๆ ก็ไม่พบความผิดปกติหมอก็ว่าเป็นเพราะคิดมาก เป็นเพราะว่าใจของท่านทำร้ายตัวเอง

ท่านก็ยิ่งโกรธใหญ่ว่า หมอก็เข้าข้างลูก สามีก็เข้าข้างลูก ทุกคนทำร้ายจิตใจท่านหมด ตกลงใครมาเยี่ยม ท่านก็จะนั่งเล่าถึงความคับแค้นน้อยใจอยู่อย่างนี้ คนที่มาเยี่ยมก็ค่อย ๆ หายไปทีละคนสองคน เพราะคิดเอาว่าการที่เรามาเยี่ยม ทำให้จิตใจของท่านหมอง เพราะท่านนั่งเล่าถึงแต่เรื่องที่เป็นทุกข์ ถ้าเราไม่มาท่านจะได้พักผ่อน ซึ่งก็ตรงกันข้าม

เมื่อไม่มีใครมา ท่านก็ยิ่งทุกข์หนักใหญ่ อ๋อ...เดี๋ยวนี้เพื่อนฝูงเขาก็รังเกียจเรากันหมดแล้ว ในโลกนี้มีแต่คนอกตัญญูทั้งนั้น ยามเราดีเขาถึงได้มา เพราะว่าเขาจะมาเอาผลประโยชน์จากเรา แต่พอเดี๋ยวนี้เราทำอะไรให้เขาไม่ได้แล้ว ทุกคนก็ย่ำยีเราหมดเลย คอยเถอะ คอยให้ฉันดีขึ้นมา คราวนี้แหละ ฉันจะทำให้ทุกคนเห็นว่า ฉัน *ถูกกระทำ* เจ็บช้ำแสนสาหัสเพียงไหน

เห็นไหมคะ ตกลงในใจที่ถูกความคิดผิดของตัวเองก่อกวนให้ทุกข์เดือดร้อนอยู่อย่างนี้ก็ทำให้เกิดมีโรคหัวใจ โรคความดันสูง โรคสารพันห้าร้อยอย่างแทรกซ้อนเข้ามา ความที่กลัวเจ็บความที่สงสารตัวเอง ก็ไม่ยอมลุกขึ้นเดินเหินตามปกติ ท้องก็อืด ระบบย่อยอาหารก็ไม่ปกติ

สรุปแล้วเลยมีโรคทั่วตัวไปหมด ทั้งโรคกายโรคใจ ทั้ง ๆ ที่ถ้าหากทำใจให้สบาย ๆ ท่านก็สามารถจะฟื้นคืนดีขึ้นมา แล้วก็มีชีวิตอย่างคนธรรมดาได้

เทียบกับอีกรายหนึ่ง รายนี้อายุเก้าสิบแล้ว ตลอดชีวิตของท่าน เท่าที่เล่าให้ฟังมีว่า ตั้งแต่มีประจำเดือนครั้งสุดท้าย เมื่อแต่งงาน ตั้งท้องลูกคนแรกแล้ว ไม่เคยมีประจำเดือนอีกเลย จนกระทั่งหมดประจำเดือน เพราะว่าท่านมีลูก ๑๖ คน ท้องไม่เคยว่าง ภาระในการเลี้ยงลูก ๑๖ คนนี่ คิดดูเถอะค่ะ ถ้าเป็นอย่างเรา ๆ ก็คงร้องโอดโอย ตายชัด ๆ กรรมเวรอะไรของฉัน

แต่สุภาพสตรีท่านนี้ ท่านเป็นผู้หญิงที่ประเสริฐจริง ๆ ลูกออกมาแต่ละคนท่านก็ฟูมฟักเลี้ยงดู สามีของท่านเป็นนายพราน ตั้งครอบครัวอยู่ในชนบท นอกจากจะเลี้ยงลูกสิบหกคนแล้ว บางพักยังต้องช่วยสามีออกไปดักสัตว์ด้วย

ท่านเล่าให้ฟังว่า ครั้งหนึ่งพลัดกับสามี แล้วก็ไม่รู้จะทำอย่างไรเพราะค่ำแล้ว ก็เลยปีนขึ้นไปบนต้นไม้ต้นหนึ่ง คิดว่าเผื่อจะมองเห็นว่าสามีอยู่ที่ไหน ก็ปรากฏว่าพอโพล้เพล้ เสือสองตัวก็ออกมาวนเวียนอยู่ใต้ต้นไม้ ท่าน

ก็เลยต้องขัดห้างอยู่บนต้นไม้นั้น แล้วก็คิดในใจว่า เอาละ ถึงเกิดมาไม่เคยยิงสัตว์เลย แต่ถ้าเผื่อมันตะกายขึ้นมาละเป็นยิงแน่ ยิงถูกหรือไม่ถูกก็ยิงแน่

นี่แหละค่ะ ชีวิตท่าน เหนื่อยยากสารพันจะผจญมาเพื่อทำมาหาเลี้ยงลูก แต่ท่านไม่เคยคิด ไม่เคยหวังจะทวงบุญทวงคุณจากลูกทั้ง ๑๖ คน ว่า ยามที่ท่านแก่แล้วต้องมาดูแล

เมื่อท่านอายุ ๙๐ ก็เกิดไม่สบายเป็นมะเร็งที่ลำไส้ใหญ่ ตอนนี้ลูกสาวเหลืออยู่ ๕ คน ที่อยู่ใกล้พอจะผลัดเวรมาดูแลกันได้ เขาก็ผลัดเวรกันมาดูแล ถ้าอาการหนัก ๕ คนก็มาหมดทั้ง ๕ คน ทุกคนก็พยายามเอาอกเอาใจแม่ แม่ปวดท้องถ่ายจะได้เอาหม้อนอนสอด อยากจะกินอะไรจะทำอะไร คือ คอยถามไถ่ แม่ก็ว่าไม่ต้องการอะไร บางครั้งลูกก็จับได้ว่า จริง ๆ แล้วแม่ปวดท้องฉี่แต่ว่าอั้นเอาไว้ โดยอ้างว่า “อีกเดี๋ยวเถอะลูก เดี๋ยวก่อนก็ได้” จนกระทั่งครั้งหนึ่งพอสอดหม้อนอนยังไม่ทันได้ที่ดี ฉี่ก็ออกมาเลยเลอะไปหมด ลูกก็ตัดพ้อต่อว่าแม่ “ก็ที่เราอุตส่าห์มาอยู่นี่ก็เพื่อจะได้ทดแทนคุณแม่ แล้วทำไมแม่ถึงหวงไม่ให้โอกาสพวกเราเล่า?”

คุณแม่ท่านนี้ตอบว่าอย่างไรทราบไหมคะ ท่านบอก "ลูกเอ๋ย ลูกอย่าคิดอย่างนั้น อย่าคิดว่าการที่ลูกมานี่มาเพื่อทดแทนคุณแม่ แม่ไม่ได้คิดอย่างนั้นเลย ทุกวันนับแต่คลอดออกมาแม่เลี้ยงลูกมา ลูกเป็นเด็กน่ารัก ลูกเชื่อฟังแม่ เมื่อเป็นสาว แม่ชี้แนะว่าควรตบแต่งไปกับใครที่เห็นเป็นหลักเป็นฐาน ลูกก็ไม่ดื้อดึง แม่ถือว่านั่นแหละลูกได้ทำให้แม่ชื่นใจ ทดแทนคุณที่แม่เหนื่อยยากมาหมดแล้ว พอตบแต่งให้ลูกออกเรือนไป แม่ทำใจว่า ลูกสาวแม่ตายแล้ว ลูกก็ไปเป็นสมบัติของสามี ยิ่งลูกมีลูกมีเต้า ก็เป็นสมบัติของลูกเต้า แม่ไม่เคยคิดเลยว่า ลูกจะต้องมาทดแทนคุณแม่ การที่ลูกมาอยู่กับแม่ เวลาแม่เจ็บหนักอย่างนี้ แม่ก็สวดมนต์ให้พรผัวลูกว่า เขาช่างดีเหลือเกิน ดูสิเขาเห็นแก่ผู้เฒ่าคนหนึ่ง อุตส่าห์ให้เมียเขามาอยู่ดูแล แล้วตัวเขาเองเป็นภาระต้องคอยดูบ้านดูลูก แล้วแม่ก็นึกถึงหลาน ๆ ทุกคนว่า เขาเป็นคนดีแท้มีน้ำใจเสียสละช่วยตัวเอง แล้วก็ให้แม่เขามาปฏิบัติผู้เฒ่าคนหนึ่งซึ่งช่วยตัวเองไม่ได้ เพราะฉะนั้น อะไร ๆ ที่แม่ให้ลูก ๆ ทำให้ อย่าให้เกิดเป็นบาปเป็นกรรมต่อกันเลย ถ้าแม่ยังช่วยตัวเองได้ ขอให้แม่มีโอกาสช่วย

ตัวเองเถอะ แต่ถ้าเผื่อมันเหลือบ่ากว่าแรงแล้วแม่ขอร้องก็อย่าให้เป็นบาปเป็นกรรมนะ เพราะแม่คงไม่มีโอกาสลุกขึ้นมาทำอะไรเป็นการตอบแทนลูกได้อีกแล้ว”

เห็นน้ำใจของท่านไหมคะ เห็นความแยบคายในความนึกคิดของท่านหรือไม่ กรณีอย่างเดียวกัน แต่ท่านคิดให้ใจของท่านได้แต่กำไร เพราะถ้าลูกเขาไม่ทำ หรือลูกเขาเกิดมีกิจธุระจะต้องเกี่ยวข้าว ลูกผัวเจ็บ หรือมีอะไรขึ้น ท่านก็ไม่ได้เสียใจ เพราะท่านไม่เคยคิดนี่ ไม่เคยคิดว่าเลี้ยงลูกมาแล้วเขาต้องมาดูแลเรา ท่านก็เฉย

ถ้าเขามา ท่านก็ยินดี ดูสิ บุญของเรา มีลูกเขยดีมีหลานดี ท่านก็ให้แต่ศีลให้แต่พรเขา พูดแต่ถ้อยคำที่น่าฟังดูดดื่มและเป็นกำลังใจ ทำให้เขาเกิดความชื่นใจ อยากที่จะมาปฏิบัติท่าน มันก็มีแต่ความรักใคร่ผูกพัน และมองกันในแง่ดี ใจทุกใจก็เต็มไปด้วยกุศลผลบุญ

แต่กรณีแรก ใครเข้าใกล้ก็เหี่ยวแห้งหดหู่ไปหมด เพราะเราทำตัวเราให้เป็นเส้นขนบนหนังวัว แต่เราไม่ทำตัวเราให้เป็นเขาวัว มันก็เลยทุกข์เดือดร้อนไปหมด เราเบียดเบียนตัวเราด้วย เบียดเบียนคนรอบข้างด้วย

โลกจะร่มเย็นเป็นสุขหรือทุกข์เดือดร้อน ไม่ใช่เพราะว่ามีพุทธทำนายเอาไว้ว่าอย่างนั้นอย่างนี้ ยุคกึ่งพุทธกาล ยุคนั้นยุคนี้ ไปโทษใครต่อใครให้วุ่นวายไปเปล่า ๆ ไม่ใช่หรอก สิ่งของนอกกายเหล่านั้นมันไม่มีความหมาย ถ้าเราเข้าใจที่จะแปรเปลี่ยน หมุนทุกสภาวะที่เกิดขึ้น ให้มาเป็นประโยชน์กับเรา เมื่อไปชนกับสิ่งที่คับข้องใจ ก็หมุนมันให้เป็นหินลับสติปัญญาให้ใจกลับสงบสบาย อะไรที่ให้ได้ก็ให้เขาไปเสีย ยกโทษได้ก็ให้อภัยไป

ถ้าทำได้อย่างนี้ เราก็จะรู้จักการเป็นบุพการีที่ดี เพราะ *การให้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือให้อภัย* ไม่มีอะไรอีกแล้วที่จะเลยเกินจนให้อภัยแล้วก็ยังแก้ไขกันไม่ได้

เมื่อเราเจ็บช้ำน้ำใจ แล้วยังยืนกรานว่า ทีใครทีมันวะ มันก็ยังมีการผลัดกันทุบผลัดกันถอง เพราะทีใครทีมัน ทีฉัน ฉันทำ ทีเธอเอาไปวะ ตกลงก็ยังมีห่วงโซ่ของแรงสะท้อนกลับไปกลับมาความสงบสุขเกิดยังไม่ได้

แต่ถ้าเผื่อเราฝึกว่า อภัยไปเสียเถิด ทุกข์ที่มีทับถมทั้งกายทั้งใจอยู่ขณะนี้ก็หนักหน่วงมากมายพอแล้ว อย่าไปหามาอีกให้เป็นฟางเส้นสุดท้าย เดี๋ยวหลังเราจะหักอภัยเสียเถอะ อย่างน้อยที่สุด ใจของเราก็เบาขึ้น เพราะใจ

ที่รู้จักการให้อภัยจะปลดปล่อยให้เราเป็นอิสระจากเขา ไม่อย่างนั้น เราคอยกังวล กำลังจะหลับก็ยังนึก... เขาจะเป็นอย่างไร อยู่ดีมีสุขบนความทุกข์ของเรา หรือว่าเขากำลังใช้กรรมของเขา...

ไม่มีใครคุมขังเรา ไม่มีใครบังคับเรา แต่เราเองจำยอมเอาตัวเราไปเป็นนักโทษของเขา ขาดทุนนะคะ เคราะห์หามยามซวย เราหมดลมไปขณะที่กำลังคิดอย่างนั้น เราไม่ไปไหนหรอก จิตจ่อติดอยู่ตรงนั้นแหละ เฝ้าอยู่ตรงนั้นแหละ

เหมือนหลวงพ่อชา ท่านเคยว่าลูกศิษย์ที่ส่งให้ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดป่านานาชาติ ท่านองค์นี้ท่านชอบปลูกต้นไม้ ดินวัดป่านานาชาติไม่ดี เพราะเป็นป่าช้าเผาผีเก่า ท่านก็พยายามสารพัด สารพัน เอาปุ๋ย เอาอะไรต่อมิอะไรมาใส่ แล้วก็หาพันธุ์ไม้มาปลูก จนในที่สุดท่านปลูกมะม่วงกับขนุนได้สำเร็จ

วันหนึ่ง หลวงพ่อชามาเยี่ยม แทนที่ท่านจะเล่าถวายว่า พระเณรเป็นอย่างไร ปฏิบัติเป็นอย่างไร องค์ท่านเป็นอย่างไร ท่านกลับพาหลวงพ่อไปดู...นี่ต้นขนุนนั่นต้นมะม่วง มันขึ้นเท่านั้นต้นแล้วเท่านี้ต้นแล้ว ต้นนี้

ออกดอกแล้ว... หลวงพ่อท่านก็ไม่ว่าอะไร ปล่อยให้ว่าไปตามชอบใจ

พอถึงวันพระ ทุก ๆ สาขาต้องมาฟังเทศน์ที่วัดหนองป่าพง ท่านองค์นี้เล่าว่า พอท่านเดินเข้าไปหลวงพ่อกำลังเทศน์อยู่ พอเห็นหน้าท่าน หลวงพ่อก็ว่า "อุปาทานมันเป็นยังไงน่ะเหรอ นี่ ๆ ดูท่าน ตอนนี้นะใครไปฟันต้นขนุน ต้นมะม่วงที่วัดป่านานาชาติ มันไม่ใช่กิ่งขนุนกิ่งมะม่วงขาดนะ แขนขาท่านเจ้าอาวาสขาดเลือดไหลเลย เพราะว่าท่านยึดเอาไว้หมด กิ่งมะม่วง กิ่งขนุน นี่น่ะแขนท่านขาท่านนะ ใครมาหักมาเหยียบ ยิ่งถ้าเผื่อมันมีลูกด้วย เด็กคนไหนมาหักเอาไปนี่ โอย หัวใจท่านขาดเลย เพราะฉะนั้น การที่เราเอาใจเราไปยึดอยู่ในสิ่งที่มันไม่เที่ยงนี่นะ มันคือก้อนทุกข์กองทุกข์ ถ้าเมื่อไรเราไปยึดขันธ์อันนี้ว่าเป็นเรา เป็นอุปาทานขันธ์ มันจึงทุกข์ทุกข์ชัด ๆ เพราะว่ามันไปยึดไปแบกไปหามเอาไว้"

เมื่อกลับจากฟังเทศน์คืนนั้น ท่านก็มานึกสมเพชตัวเองว่า "โธ่เอ๋ย เรานึกว่าเราเป็นคนประเสริฐ เรานึกว่าเราฉลาด เราเป็นฝรั่ง อุตส่าห์เรียนจบปริญญา ข้ามน้ำข้ามทะเลมาเพื่อปฏิบัติภาวนา แต่เสร็จแล้วกลับเอาใจ

ของเราไปแขวนเอาไว้กับกิ่งมะม่วงกิ่งขนุน ซึ่งใคร ๆ นึกอยากจะเด็ดจะหักเล่นก็ได้ เราก็ไม่สามารถไปสร้างกรงมาใส่ครอบเอาไว้ ไม่ให้ใครมาแตะต้องได้"

ซ้ำร้าย หลวงพ่อยังตบท้ายว่า "ถ้าเผื่อท่านตายไปตอนนี้ ก็ไม่พ้นเป็นด้วงมาเกาะอยู่ที่ต้นมะม่วงต้นขนุน ไม่ไปไหนหรอก อยู่ตรงนั้นแหละ"

พระพุทธเจ้าท่านมองอะไรทะลุปรุโปร่ง ท่านจึงสลดในพระทัยถึงความรู้ไม่รอบรู้ไม่จริงของพวกเรา ไม่มีใครทำร้ายเราเลย แต่เราทำร้ายตัวเอง เพราะเรา*ให้*ไม่เป็น เป็นแต่*ยึด* อะไรก็ยึดเข้ามายึดเข้ามา เพราะความเขลาว่า ถ้าไม่ยึดเอาไว้ ไม่มีเก็บสะสมเป็นเสบียงเอาไว้ เราจะต้องอดตาย เราจะต้องลำบากเมื่อแก่ แต่เราไม่เคยคิดในมุมกลับบ้างว่า ที่เรายึดไว้มากมายนั้นอาจจะกลายเป็นเครื่องมาล้อมกรอบ พันธนาการเราไว้ก็ได้

เหมือนอย่างลิงในนิทานอีสป เห็นชาวประมงทอดแหทุกวัน ก็เกิดความอยากทอดแหบ้าง วันหนึ่งชาวประมงไม่อยู่ มันก็จัดแจงไต่ลงไปหยิบแหมาลองทอดบ้าง เพราะมันคิดว่า ชาวประมงทอดได้ ตูก็ทอดได้ แต่มันไม่รู้ศิลปะของการทอดแห ก็เลยถูกแหพันเสียจนกลิ้ง

ตกน้ำไป ถ้าไม่ถูกแหพัน มันก็พอที่จะช่วยตัวเองได้ นี่มีแหพันมันอยู่ ตกลงก็เลยจมน้ำตายอยู่ในแหนั้น

เราก็เหมือนกัน การที่เราไปยึดเอาสิ่งโน้นเข้ามา ยึดผลักสิ่งนี้ออกไป ใจเราก็ติดอยู่ในแหของ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ของเรานั่นแหละ ไปไหนไม่รอด วนเวียนอยู่ตรงนี้แหละ ตรงที่ท่านบัญญัติว่าเป็นวัฏสงสาร

เราต้องฝึกฝนอบรมใจของเราให้รู้หน้าที่ เมื่อไรที่ควรจะให้ ให้อย่างลูกพระพุทธเจ้า เมื่อไรถึงคราวจะรับก็ต้องรับอย่างคนที่มีสติสัมปชัญญะปัญญา ไม่ใช่ว่ารับด้วยกิเลส ซึ่งรับเท่าไรก็ไม่รู้จักเต็ม เหมือนอย่างกับทิ้งของลงไปในเหว ทิ้งลงไปเท่าไรก็หายไปหมด ใจที่เป็นกิเลสจึงพร่องอยู่ตลอดเวลา ทำให้เจ้าตัวหิวโหย เป็นทุกข์ พึ่งตัวเองไม่ได้

จากตัวอย่างที่ดิฉันนำมาเป็นอุทาหรณ์เหล่านี้ จะได้นำมาเปรียบเทียบกับสภาวะของเราเอง อย่าเผลอไปนึกนะคะว่า ฉันไม่มีวันเป็นหรอกอย่างคุณคนนั้นน่ะ เวลาเราฟังเรื่องคนอื่น เราก็ว่าเราไม่มีวันเป็น แต่พอถึงเวลาวิกฤต เหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นกับตัวเรา บางทีเราจะตกใจ เพราะตัวเองเห็นกับตัวเองมาแล้วว่า ที่เราไปนึก

ดูหมิ่นถิ่นแคลนคนอื่นนั้น เขายังดีกว่าเรา พอถึงคราวของเราเข้า เราชั่วร้ายยิ่งไปกว่าเขาเสียอีก

ดิฉันจะเล่าเรื่องของตัวเองให้ฟัง ปกติก็มีความรู้สึกว่าตัวเองไม่โลภ และไม่ใช่คนที่เอารัดเอาเปรียบใคร ทีนี้ระหว่างที่ดิฉันอยู่พยาบาลคุณโยมแม่ท่านอาจารย์สิงห์ทอง มีช่วงหนึ่งคุณแม่ชีที่ทำอาหารภาคกลางได้ท่านไปธุดงค์ ท่านไม่อยู่ที่วัด พักนั้นอาหารก็ขาดแคลน ของตักบาตรมีแต่อาหารอีสาน ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดิฉันกินไม่ได้เพราะเผ็ดอย่างเหลือแสน

อย่าว่าแต่ดิฉันจะกินไม่ได้เลย หมา ๓ ตัวที่คุณแม่ชีเลี้ยงเอาไว้เพื่อเป็นเครื่องอบอุ่นใจว่าถ้ามีใครแปลกปลอมเข้ามา มันจะได้เห่าให้เรารู้ตัว ก็ถูกคุณแม่ชีเอาใจให้หัวสูง คือ กินอาหารอีสานไม่เป็นเหมือนกัน เวลาคุณแม่ชีทำข้าวหลามใส่บาตร ก็จะมีไม้ไผ่กระบอกเล็ก ๆ มานึ่งข้าวหลามสำหรับคุณหมาบรรดาศักดิ์สามตัวนี้ ตัวละกระบอก เพราะฉะนั้น พอคุณแม่ชีไม่อยู่ ทั้งหมาทั้งเราหัวโตไปตาม ๆ กัน แล้วก็โศกมาก ยิ่งเราต้องอดหลับอดนอนเฝ้าไข้ด้วย ยิ่งรู้สึกว่ากินเท่าไร ๆ ๆ ก็ไม่อิ่ม ตอนแรกดิฉันก็นึกในใจว่า เราเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย

หมา ๓ ตัวกับเราก็มีสภาวะเดียวกัน คือ อนาถา ไม่มีใครดูแล เพราะฉะนั้น มีของอะไรในสำรับที่เราพอกินได้ก็จะหั่นออกเป็น ๔ ส่วน เรา ๑ ส่วน และหมาตัวละส่วน ก็กินข้าวกันด้วยความเป็นปกติสุขอย่างนั้นเรื่อยมา

วันหนึ่ง สิ่งที่จะกินได้เป็นไข่ชิ้นเล็ก ๆ ไข่เจียวชิ้นเล็ก ๆ มีอยู่ชิ้นเดียว พอแบ่ง ๔ ส่วน แล้วก็เหลือประมาณครึ่งคำ มองดูแล้วใจก็ชักไม่อยากแบ่ง บังเอิญเจ้าดุ๊กหมาตัวหนึ่งทำความไม่ดีเมื่อคืนก่อน ทำให้ดิฉันต้องเสียเวลาโดยใช่เหตุเพราะมัน พอกินหนึ่งชิ้นของเราเสร็จ โดยอัตโนมัติ สติมันตามไม่ทัน ดิฉันป้อนชิ้นที่สองเข้าปากอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งให้เหตุผล... กิเลสมันให้เหตุผลว่า นายดุ๊กเป็นหมาไม่ดี เพราะฉะนั้นวันนี้ต้องลงโทษนายดุ๊กไม่ได้กินไข่...

สติเพิ่งตามมาทัน ดิฉันตกใจกับความประพฤติของตัวเอง ไหนเราว่าเราเป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย ความเป็นจริง ไม่มีนายดุ๊ก ไม่มีดิฉัน มีแต่ว่า เวลาไหนกิเลสเข้าประทับทรงก็เป็นผีบ้า ถ้าธัมมะยังครอบครองใจอยู่ ก็เป็นผีดี ถ้าเผื่อผีบ้ามันขึ้นนั่งหัวใจ เราก็บ้าแล้วเราไปปรับไหมอะไรกับคนบ้า ก็เมื่อคืนนั้นนายดุ๊ก

มันแพ้กิเลส แล้วเราเป็นคน เราฉลาดกว่ามัน ทำไมเราถึงเอาตัวเราไปเป็นคู่ต่อสู้กับนายดุ๊ก ปล่อยให้ความเห็นแก่กินมาทำให้เราเสียคน มันช่างโฉดเขลา น่าเกลียด น่าอับอายเสียเหลือประมาณ แต่สายเสียแล้ว ไข่เจียวคำนั้นหมดลงไปในลำคอดิฉันเรียบร้อยแล้ว พอตกค่ำมีเวลาได้นั่งสำรวจตัวเอง ดิฉันก็เห็นว่า ที่เราไปปรับไหมคนอื่นว่าเขาชั่วร้ายเลวทรามอย่างนั้นอย่างนี้ คอร์รัปชั่น เขาก็คอร์รัปชั่นกับคนด้วยกัน ไม่มีใครเขาถึงขั้นคอร์รัปชั่นหมาอย่างเราหรอก

เห็นอย่างนี้แล้ว เราจะได้ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่ไปคิดรังเกียจหรือตำหนิใครเวลาเห็นพฤติกรรมของเขาแล้วเราสะดุ้งในหัวใจ แต่ให้เราน้อมใจของเรา ขอบคุณเขาเพราะเราไม่เคยนึกนะว่า กิเลสในหัวใจจะมีฤทธิ์ร้ายแรงอย่างนี้ เพราะฉะนั้น เราต้องระวังอย่าให้มันโผล่ออกมาฉีกหน้าเรา ทำให้เราเสียคน

ถ้าเรารำลึกนึกเอาไว้อย่างนี้ คนนั้นก็เป็นบุพการีของเรา เพราะ*เขาให้ความรู้แก่เรา* ชนิดที่สตางค์เท่าไร ๆ ๆ ก็ซื้อหาไม่ได้ ครูบาอาจารย์องค์ไหนก็เทศน์ให้ถึงใจเราอย่างนี้ไม่ได้

เมื่อคิดได้อย่างนี้ แทนที่เราจะยกตนข่มท่าน ไปรังเกียจเขา หรือไปนินทาว่าร้ายเขาให้เราเองก็เสียคน เพราะไปมีจิตที่เป็นอกุศลต่อเขา ตกลงเราก็จะมีใจที่เป็นกุศล เพราะเราน้อมเอาสิ่งที่ปุถุชนทั่วไปประเมินว่า เป็นของชั่วเลว ของไม่ดี ของผิด มาพินิจพิจารณาจนเห็นคุณประโยชน์ เราไม่ปล่อยใจให้ติดอยู่กับสมมุติบัญญัติเหล่านั้น แต่ยกใจเราให้ทะลุขึ้นไป ให้เห็นว่า *ทุกอย่างในโลกนี้มีคุณค่าทั้งนั้น* ไม่มีอะไรที่จะเสียหาย หรือเป็นส่วนเกิน

อย่างขยะนี่ เรารังเกียจว่ามันเป็นของโสโครก เป็นของเหม็นเน่า น่ารังเกียจ แล้วเราก็ปล่อยให้ขยะกองล้นหลามเต็มไปหมด แต่ถ้าเรารู้จักเอาขยะมาทำเป็นปุ๋ยหมัก ดินที่แสนจะไม่ดี ดินที่ปลูกอะไรก็ไม่ขึ้น หลังจากที่เราเอาขยะไปใส่ พลิกดิน พยายามปรับเปลี่ยนทำให้มันมีปุ๋ย มีแร่ธาตุขึ้น ในที่สุดดินนั้นก็กลายเป็นดินที่เพาะปลูกได้

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งอะไรที่เราบัญญัติว่ามันชั่วมันเลว ถ้าเรารู้จักเอาสติเอาปัญญาไปมองมัน เราก็สามารถเปลี่ยนให้มันเป็นปุ๋ยหมัก แล้วทำให้ใจของเราซึ่งเป็น

ดินดอน เป็นดินที่มีแต่ความเห็นแก่ตัว มีแต่การยกตนข่มท่าน กลายเป็นใจที่มีธัมมะ เป็นใจที่ละเอียดอ่อน เป็นสุขุมาลชน อีกหน่อยเราก็ก้าวถึงฝั่งของความเป็นอริยชน เป็นลูกของพระพุทธเจ้า เป็นศากยบุตรศากยธิดา ติดตามรอยพระบาทของท่านสืบไป

ชีวิตของคนเรามีความหวังอยู่เสมอ ถ้าเรารู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ แต่ถ้าเราปล่อยให้เวลากลืนกินชีวิตเราไปโดยเปล่าประโยชน์ เราขาดทุน เพราะ *เรามัวแต่ก่อกวนใจของเราเองให้เป็นทุกข์เดือดร้อน* แบบสุภาพสตรีท่านแรก อะไร ๆ ก็ไม่ดีไปหมด สามีก็ไม่ดี ลูกก็ไม่ดี เพื่อนก็ไม่ดี โลกนี้ก็ไม่ดี ใจอย่างนี้เรียกว่าใจที่อกตัญญู เป็นใจที่ไม่รู้จักศิลปะของการรับ

ไม่ว่าใครจะให้อะไร ต่อให้ให้เพชร ใจชนิดนี้ก็ทำจนกระทั่งเพชรกลายเป็นถ่าน เพราะเพชรกับถ่านเป็นอัญรูปกัน คนเราเมื่อไม่รู้จักรักษาเพชร ทำจนกลายเป็นถ่าน แล้วก็มาโวยวายว่า เราโชคไม่ดี ไม่มีวาสนาบารมี ดูสิคนอื่น ๆ ๆ ทำไมเขาได้เพชร แต่ของฉันได้ถ่าน

ความจริงเราก็ได้เพชร แต่เราไม่รู้จักว่ามันเป็นเพชร ไม่รู้จักวิธีรักษาให้มันเป็นเพชร เพราะใจของเราเอง

เวลาที่บริสุทธิ์เป็นพุทธะ เวลาที่เป็นธรรม มองเห็นตามเป็นจริง ใจนั้นก็คือเพชร แต่เมื่อไรเราปล่อยให้กิเลสปล่อยให้ความเห็นแก่ตัว เข้ามาครอบงำ เพชรอันนี้ก็ถูกไฟกิเลสเผาจนมอดไหม้กลายเป็นเถ้าถ่าน มันก็ไร้ค่า ใคร ๆ เห็นก็ไม่อยากเข้าใกล้ เพราะว่ามันทำให้เขาเหนื่อยหัวใจไปหมด ความสุขของเขาที่มีอยู่โดนไฟกิเลสของเราเข้าก็ระเหยวับไปกับตาหมด

เมื่อเราเห็นอย่างนี้แล้ว ก็จะได้มามองว่า ในการที่จะฝึกฝนใจของเราให้เป็นกุศลจิตดังที่กล่าวมา แล้วสามารถปลูกฝังจนกระทั่งมันเกิดเป็นอุปนิสัยขึ้นนั้น เราอย่าไปยึดว่า ฉันอาบน้ำร้อนมาก่อนเธอนะ ถ้าเผลอยึดอย่างนี้ เราจะกลายเป็นคนที่ไม่รู้ในบุญคุณของสิ่งใด ๆ เลย เพราะไม่ว่าเราจะอาบน้ำร้อนมาก่อนใคร ๆ ตราบเท่าที่ใจของเรายังไม่บริสุทธิ์เป็นพุทธะ เราก็ยังเป็นผู้ศึกษา เป็นผู้รับ เราอาจจะต้องรับแม้จากเด็กเล็ก ๆ ที่เพิ่งเกิดใหม่ก็ได้

เหมือนอย่างกับคุณพ่อท่านหนึ่ง อายุประมาณยี่สิบปลาย ได้ลูกชายคนแรก พอลูกชายอายุสามขวบก็เอาไปโรงเรียน สมัยนี้ทั้งพ่อทั้งแม่ไปทำงาน เพราะฉะนั้น

ก็ต้องมีโรงเรียนเตรียมอนุบาลสำหรับรับเด็กเหล่านี้ไปดูแล ยังไม่ต้องเรียนหนังสือ ให้ไปเล่น ไปหัดรู้จักอยู่กับเพื่อนฝูง ปรากฏว่าพ่อแม่คู่นี้มีฐานะดีพอสมควร ข้าวของเครื่องเล่นอะไรที่ราคาแพง ก็ซื้อหามาให้ลูกได้ พร้อมทั้งขนให้ลูกเอาไปโรงเรียนด้วย จะได้ไม่เหงา ลูกจะได้มีของเอาไปเล่นกับเพื่อน แล้วเพื่อนจะได้รัก นี่มองกันด้านเดียว

ก็ปรากฏว่า ถึงเวลาโรงเรียนเลิก เครื่องเล่นของลูกก็ฉีกขาดบ้าง แขนหักขาหักบ้าง ซ้ำร้ายลูกยังเจ็บตัวกลับมาด้วย เพราะถูกเพื่อนแย่งของไปเล่น แล้วไม่คืนบ้าง หรือว่ายื้อแย่งกันจนชำรุดเสียหาย ซ้ำร้ายบางทีแกอยากเล่น เพราะแกถือว่าเป็นของ ๆ แก เพื่อนตัวโตกว่าก็ถือว่า ใครมีกำลังคนนั้นต้องได้เล่นก่อน ก็เลยเกิดการชกต่อยกันขึ้น

พ่อฟังลูกเล่าแล้ว ก็เสียงเครียดว่า “ไม่ได้ พ่อเป็นทหาร ลูกโตขึ้นก็ต้องเป็นทหารเหมือนพ่อ ถ้าใครมารังแกเรา เราต้องปกป้องสิทธิ์ ชกตอบมันเลยลูก ลูกชกไม่ได้บอกพ่อ”

รุ่งเช้าไปส่งลูก "ยังจำที่พ่อสอนได้ไหม ?" ลูกก็รับคำ พ่อหมายมั่นว่าบ่ายนี้กลับมาถึงลูกจะต้องเรียบร้อยคือตัวเองไม่เจ็บ แต่ว่าชกคนอื่นให้กระจุยกระจายไป ตกค่ำ...ลูกก็เงียบ ไม่พูดอะไร อีก ๒-๓ วันต่อมา ลูกไม่ยอมเอาของเล่นไปโรงเรียนพ่อก็ถาม "ทำไมล่ะลูก"

ลูกชี้แจงว่า "ถ้าเราเอาของเล่นไป เราก็ไปทำร้ายใจเพื่อน"

พ่อประท้วงว่า "อ้าว ทำไมล่ะลูก ก็เรามีของเรา เราไม่ได้ไปขโมยของใครมานี่"

"แต่บางคนพ่อแม่เขาไม่มีเงินซื้อให้ เขาก็อยาก ถ้าเขาไม่เห็นเสียเลยเขาก็มีความสุขเราไปทำให้เขาอยาก แล้วเราให้เขาก็ไม่ได้ ทำให้เขาเดือดร้อน" เด็กสามขวบนะคะ บอกกับพ่ออย่างนี้

พ่อก็บอก "เอ๊ะ...ก็เมื่อเราขวนขวายหาได้ ทำไมพ่อแม่เขาไม่รู้จักหา ให้พ่อแม่เขารู้จักขวนขวายหาสิลูก"

ลูกก็เฉยเสีย

"แล้วถ้าเพื่อนมารังแก ลูกก็ชกป้องกันตัวสิ"

“มันไม่มีความสุขหรอกพ่อ เราชกเขา เขาชกเรา แล้วมันก็ชกกันอยู่นั่นแหละ ไม่เห็นมีใครมีความสุขเลยพ่อ มันก็เจ็บกันทุกคนแหละ สู้เราตัดมันเสียไม่ดีกว่าหรือ แล้วเราจะได้เป็นเพื่อนกัน”

พ่อเด็กมาเล่าให้ดิฉันฟังว่า “คุณหมอครับ ผมอายลูกผมนะ ผมคิดว่าผมจะสอนธัมมะให้ลูกยังไง เขาถึงจะเป็นคนดีอยู่ในสังคม สงสัยเขาคงเคยเป็นพระมาก่อนผม เขาเกิดมาสอนผมนะครับนี่”

ใจแต่ละคนนั้นไม่มีอายุขัย สมัยพุทธกาลก็มีเด็ก ๗ ขวบเป็นพระอรหันต์แล้ว ยุคนี้ก็เหมือนกัน ใครจะไปรู้ ท่านว่ายุคกึ่งพุทธกาลก็จะมีคนประพฤติปฏิบัติที่ยังตกค้างอยู่มาสร้างบารมี จนปฏิบัติถึงมรรคถึงผลไปก็มี เราก็อาจจะมีลูกหลานเราเป็นอย่างลูกคุณคนนี้

ถ้าเราไปยึดว่า ฉันอาบน้ำร้อนมาก่อนเธอ เราก็ขาดทุน เพราะว่า เราปัดโอกาสทองคำของเราทิ้งไป แต่ถ้าเราระลึกไว้ว่า ใจของเราเหมือนไม้ทั้งท่อนที่มีสองปลาย แล้วเราคอยตั้งสติให้ดี เก็บเกี่ยวปัจจุบันที่จะเกิดขึ้นแต่ละขณะให้มาเป็นประโยชน์กับตัวเรา เราก็จะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละเวลานาที

เด็กสมัยนี้บางทีพูดอะไรน่าคิด บางทีก็สอนเราได้อย่างนึกไม่ถึง แต่ถ้าเราเอากิเลสฟังเราก็ตกหลุมของมันเหมือนกัน

เด็กคนหนึ่ง เล่นเกมงูไต่บันไดอยู่กับพ่อ กติกามีว่า ถ้าเดินหมากไปตกที่ปากงู จะต้องหล่นกลับมาที่ศูนย์ใหม่ ปรากฏว่าแกเล่นไปถึงตาหนึ่ง หมากของแกก็ไปหยุดอยู่ที่ปากงูพอดี แกค่อย ๆ เลื่อนหมากลงไปที่หางงู มันก็ไปอยู่ที่ศูนย์ หันไปมองหมากของพ่อแล้วกลับมามองของตัว ไม่ยอมเอามือปล่อยออกจากหมาก ครุ่นคิดอยู่พักใหญ่แล้วก็เลื่อนหมากกลับมาที่ปากงู เลื่อนกลับไปกลับมาอย่างไม่แน่ใจ ผลที่สุดแกก็จับมันไต่จากหางงูกลับขึ้นไปที่ปากงู แล้วก็วางเอาไว้ตรงนั้นหน้าตาเฉย

พ่อก็ว่า "อ้าว ก็ลูกตกหางงู มันก็ต้องไปตั้งต้นที่ศูนย์สิ"

แกบอก "ก็ไม่เห็นหรือพ่อ ลูกเอาลงไปตั้งสองหนสามหนแล้ว งูมันขย้อนขึ้นมาทุกทีแหละ"

นี่ก็เด็กสอนผู้ใหญ่เหมือนกัน แต่ถ้าเราตกหลุมเพราะเอากิเลสไปฟัง เราก็ว่า "อุ๊ย ลูกฉันฉลาดเหลือเกิน" แต่จริง ๆ ลูกฉันโกงเหลือเกิน อันตราย แต่มัน

ถูกกิเลสเรา ถ้าเราไม่เป็นบุพการีที่ดี เราก็จะสรรเสริญเยินยอ หรือไม่อย่างนั้นก็จะหัวเราะชอบอกชอบใจในความน่ารักน่าเอ็นดู เท่ากับเราช่วยปลูกฝังนิสัยที่ไม่ดีให้ลูกเรา พอโตขึ้นเด็กรู้มากเอาเปรียบ เราก็บ่น "โอย ไม่รู้มันผ่าเหล่าผ่ากอผ่าตระกูลมาแต่ไหน เผ่าพันธุ์เราไม่เคยมีคนอย่างนี้"

เมื่อครั้งยังเป็นเด็กที่เขาทำวันละเล็กละน้อยสะสมจนเป็นอาจิณกรรม เราไม่ทันสังเกต กลับเห็นเป็นสิ่งน่าเอ็นดู เพราะตอนนั้นลูกอยู่ในวัยน่าเอ็นดู *งูมันขย้อนขึ้นมาต่างหาก ลูกไม่ได้โกงหรอก* แต่พอโตขึ้นมันเห็นเป็นอีกเรื่องหนึ่งแล้ว

อันนี้เราต้องคอยระวัง รอบคอบถี่ถ้วนกับการให้ของเรา ถ้าคนรับยังไม่รู้จักที่จะเป็นผู้มีกตัญญูกตเวทิตา เราก็ต้องมีหลักเกณฑ์ ต้องรู้หน้าที่ความรับผิดชอบในการที่จะให้ให้ถูกต้องด้วย เพราะถ้ารู้จักเพียงแต่จะให้โดยไม่ได้ไตร่ตรองดูคุณภาพ ผู้รับยังไม่รู้ผิดชอบชั่วดี เขาก็คิดว่าสิ่งที่เรารักเราเอ็นดูเขา เป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว นั่นคือการที่เราทำร้ายเขาแล้ว

ท่านผู้รู้เตือนเอาไว้ว่า ในการที่เราจะทำอะไร การที่เรามีธรรม มีเมตตา ไม่ได้หมายความว่าจะต้องปล่อยให้โจรเต็มเมือง การที่เราจะนำเอาข้อรู้เหล่านี้มาใช้ให้พอเหมาะพอดีในชีวิตประจำวันของเรา เป็นสิ่งที่ทำได้ยากจริง ๆ

ท่านจึงว่า บุพการีและผู้มีกตัญญูกตเวทิตา สองจำพวกนี้จัดว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก ถ้าเราพบในบุคคลใดแล้ว ให้ถือว่าเป็นมงคลแก่ชีวิตของเรา เพราะว่าเราได้ประสบกับสิ่งที่ดีงามเข้าแล้ว เมื่อทราบอย่างนี้ เราจะได้ช่วยกันว่า ทำอย่างไรถึงจะปลูกฝังให้มีบุคคลเช่นนี้มากขึ้น ๆ เพื่อที่โลกจะได้ร่มเย็นเป็นสุข นี่เราพูดกันในแง่ของผู้คนรอบข้าง นับแต่ลูกหลานญาติพี่น้องพ่อแม่ปู่ย่าตายาย

ถ้าจะนำหลักนี้มาใช้กับเพื่อนร่วมงาน กับคนใช้คนต่ำกว่าเรา คนรับใช้ คนขายแรงงาน เราจะตกใจกับวิธีคิดของตัวเอง เพราะไม่ว่าเราจะทำอะไรลงไป ใจไปนึกมุ่งหวังไว้แล้วว่า เขาจะต้องกตัญญูรู้ในบุญคุณ เมื่อเราคิดอย่างนั้น สิ่งที่ทำลงไป *ไม่ใช่การให้* แล้ว แต่กลายเป็น *การลงทุนเพื่อหวังกำไร* เพราะเราทวงบุญทวงคุณ

อยู่ตลอดเวลา

จิตที่คาดหวัง คอยกะเกณฑ์อยู่ว่า เขาจะต้องรู้คุณเรา เขาจะต้องตอบแทนเรา เป็น *จิตอกุศล* เพราะมีความ *โลภอยู่เป็นพื้นฐาน* เป็นตัวเจตนา ชักพาให้กิริยาของเรายกตนข่มท่าน ซึ่งทำให้ผู้รับอึดอัด

วิธีที่เราถูกอบรมกันมาแต่เด็กแต่เล็กคือ ใครทำไม่ดีจะต้องถูกลงโทษ ตัดเงินเดือนตัดเบี้ยเลี้ยง ไม่อย่างนั้นก็ให้อด ที่เคยแจกของพิเศษให้ก็ไม่ให้

เมื่อดิฉันไปเรียนหนังสือต่อที่เมืองนอก อาจารย์ที่ปรึกษาจะสอนอยู่เสมอว่า ถ้าเป็นใหญ่เป็นโตไป ห้ามตัดเงินเดือนลูกน้อง ห้ามตัดวันหยุดพักร้อนของเขา

ท่านให้เหตุผลว่า อาจารย์ของท่านเริ่มทำงานส่งภรรยาเรียนพยาบาลจนจบ มีลูกแล้วอาจารย์จึงกลับไปเรียนแพทย์ใหม่ โดยภรรยาผลัดมาเป็นฝ่ายทำงานเลี้ยงครอบครัว รวมทั้งส่งเสียให้ท่านเรียนด้วย เวลาภรรยาทำอะไรผิด นายจะลงโทษด้วยการไม่ขึ้นเงินเดือน หรือปรับค่าเสียหาย ซึ่งกระทบกระเทือนมาถึงครอบครัวหมดทั้งครอบครัว ลูกก็พลอยเดือดร้อนไปด้วยเพราะไม่มีเงินไปซื้อข้าวของที่โรงเรียนสั่งให้ซื้อ

บางครั้งภรรยาถูกลงโทษไม่ให้หยุดพักร้อน แต่ครอบครัวสัญญากันเอาไว้แล้วว่าพักร้อนปีนี้จะพาลูกไปเที่ยวที่นั่นที่นี่ ทำให้ต้องงด ลูกเลยรู้สึกว่า นายนี่เป็นคนเลวร้าย สร้างแต่ความผิดหวัง ความทุกข์เดือดร้อนให้

เด็กยังไม่เข้าใจว่า บทลงโทษเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะอะไร เขาก็เลยมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อคำว่า *นาย* เมื่อโตไปทำงานก็ก่อปัญหาให้กับนายของตนเรื่อยไป ทำให้เขามีความยุ่งยากในชีวิต

อาจารย์ก็เลยขอร้องพวกเราว่า เมื่อเราเป็นผู้ใหญ่จะลงโทษลูกน้องเพื่อให้เขาจดให้เขาจำ และเขาไม่ทำอย่างนั้นอีก อย่าไปแตะต้องสิ่งเหล่านี้ เพราะมันก่อความเดือดร้อนไม่ใช่แต่กับตัวผู้ทำ แต่ระส่ำระสายไปหมดทั้งบ้าน ซึ่งไม่ยุติธรรม

ดิฉันก็จำเรื่อยมา เมื่อนำมาพิจารณาดูก็เห็นจริง เพราะแต่เดิมเราไม่เคยนึก เราไม่เคยได้คิดอย่างนี้เลย จนกระทั่งครั้งหนึ่ง เด็กที่ที่ทำงานเป็นเด็กมีปัญหา ก่อหนี้ยืมสินวุ่นวายไปหมด เขาทำงานที่ไหนก็อยู่ไม่ยืด ถ้าไม่ถูกไล่ออกก็จะถูกหักเงินเดือนเพื่อไปใช้หนี้ จนกระทั่งเขาต้องย้ายงานอยู่เรื่อย

เมื่อมาทำงานที่แผนก หัวหน้าแผนกก็จะทำอย่างนั้นกับเขาเหมือนกัน ดิฉันก็ขอร้องเอาไว้ โดยเล่าถึงเหตุผลที่ตัวเองได้รับการสั่งสอนมา หัวหน้าแผนกเลยยกเขาให้เป็นภาระที่ดิฉันจะไปจัดการให้เรียบร้อย

ดิฉันเรียกเขามาคุยด้วย ชี้แจงว่า ดิฉันจะไม่สอดส่ายเข้าไปในกิจธุระหรือเรื่องส่วนตัวของเขาว่า เพราะอะไรเขาถึงมีหนี้สินมากมาย ถ้าเขาไม่อยากเล่า แต่ถูกบีบบังคับถาม เขาก็จำต้องพูดปด ด้วยการแต่งเรื่องขึ้นมาเผื่อเขาอยากเล่าก็ให้เล่าเอง

ดิฉันจะถามแต่ว่า เขามีหนี้สินมากมายอย่างนี้เขาจะทำอย่างไร เขาจะคิดอ่านผ่อนหนี้ด้วยวิธีไหนเขาก็ตอบว่าเขาคิดไม่ออก ดิฉันถามว่า ถ้ามีใครมาจัดการล้างหนี้ให้เขาตอนนี้ เขาสัญญาได้ไหมว่าเขาจะไม่ทำหนี้ใหม่ขึ้นมา เขาก็รับคำไม่ได้

ดิฉันเลยว่า ถ้าอย่างนั้น คนที่จะช่วยเขาคงไม่ยอมช่วย เมื่อเขาล้างหนี้ให้แล้วเขาก็หวังว่าคุณต้องไม่ก่อหนี้ใหม่ขึ้นมา เพราะถ้าช่วยล้างหนี้ให้แล้วคุณก็ก่อหนี้ใหม่อีกก็เท่ากับไม่มีใครช่วยคุณได้ เพราะว่าคุณไม่แก้ที่เหตุของคุณเลย ถ้าเป็นอย่างนั้นคุณทำหนี้ขึ้นมาอีกทำไม ?

ถึงตรงจุดนี้เขาก็ร้องไห้ แล้วเล่าให้ฟังว่า พ่อเขาเจ็บเป็นโรคเรื้อรัง พี่น้องคนอื่น ๆ ก็ทอดธุระหมด เพราะหมอบอกว่าทำอย่างไร ๆ ก็รักษาไม่หายแล้ว แต่เขามีความรู้สึกว่า ถึงเขาจะต้องไปเป็นผู้ร้ายฆ่าคนหรือทำอะไรก็ตาม เขาจะทำทุกอย่างเพื่อหาเงินมารักษาพ่อให้ได้ จะหายหรือจะไม่หายไม่สำคัญ ตราบเท่าที่พ่อยังมีลมหายใจอยู่ เขาจะทำทุกอย่างที่รู้มาว่าดีที่สุดสำหรับพ่อ เพราะว่าเขาทนไม่ได้ถ้าเผื่อเขาปล่อยทอดธุระอย่างพี่น้องคนอื่น ๆ แล้ววันหนึ่งมีคนมาบอกว่า ถ้าได้ทำอย่างนั้นพ่อจะไม่เป็นอย่างเดี๋ยวนี้ หรือถ้าทำอย่างนี้แล้วพ่อก็อาจจะหาย เขาบอกใจของเขาทนดูอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ เขาก็เลยจำเป็นต้องก่อหนี้ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้อยากมีหนี้เลยทุกบาททุกสตางค์ของเงินที่ผ่านมือเขา เขากระเบียดกระเสียนมากสำหรับตัวเขาเอง ได้แต่หมดไปกับการรักษาพยาบาลพ่อ

เมื่อรู้อย่างนี้เราก็เห็นว่า เขาเป็นเด็กที่มีความกตัญญูดีมาก ก็เลยบอกให้เขาพาพ่อมาตรวจ ให้รู้ว่าเป็นอย่างไรแน่ จะได้ช่วยเหลือถูก

ในที่สุด หัวหน้าแผนกก็อนุมัติให้ใช้เงินสวัสดิการไปดูแลพ่อของเขา ผู้คนในแผนกช่วยกันรวบรวมเงินชำระ

หนี้ให้ เพื่อให้โอกาสเขาได้ตั้งตัวเป็นคนดีไม่ทำอะไรอย่างนี้อีก ทุกคนในแผนกไม่คัดค้านหัวหน้า เพราะเห็นว่าเป็นการใช้เงินสวัสดิการที่สมควรสำหรับขวัญและกำลังใจของคนงาน

ปรากฏว่าหลังจากที่เราช่วยเขาคิด ช่วยเขาคลี่คลายหาทางออกแล้ว เขาก็ดีมาก ทำงานทำการเรียบร้อย และเป็นเด็กที่มีความกตัญญูรู้คุณ มีความเอาใจใส่รับผิดชอบเป็นอย่างดี

ถ้าเราไม่เคยถูกสอนมาจากอาจารย์ที่ปรึกษา เราก็คิดแต่เพียงว่า การเป็นหนี้เป็นของไม่ดี เขาเป็นเด็กสาววัยรุ่น ก็คงฟุ้งเฟ้อน่าดู เราก็เอาความรู้ไม่จริงของเราไปตัดสินเขา ทำให้เด็กคนหนึ่งต้องเสียอนาคตไป ถ้าเขาคับแค้นใจถึงขั้นว่าไปปล้นไปฆ่าใคร เราก็มีส่วนบีบคั้นให้เขาเป็นเช่นนั้นไปโดยไม่รู้ตัว

การยึดมั่นอยู่กับความนึกคิดของตนเอง โดยไม่ค้นหาข้อเท็จจริงให้ถ่องแท้ ทำให้คนเราใจร้ายใจดำต่อกันโดยไม่ตั้งใจ และปิดกั้นโอกาสตัวเองจากการเรียนรู้โลก

ดิฉันก็เลยนึกถึงความโชคดีของตัวเองที่มีครูที่ดีสอนให้รู้ในสิ่งที่เราไม่เคยคิดมาก่อน เมื่อเราเห็นเหตุผล

ของท่านน่าฟัง เราก็จำเอาไว้และเอามาปฏิบัติตาม เมื่อได้ผลอย่างนี้ ดิฉันก็เลยเห็นว่า ใจ ที่มีธัมมะอยู่ ใจ ที่ให้ในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์นั้น สร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดแผ่ซ่านไปได้กว้างไกลเหลือประมาณเพราะคิดดูสิคะ ครูดิฉันอยู่ถึงเมืองนอก ยังสามารถช่วยให้เด็กคนหนึ่งในเมืองไทยซึ่งไม่มีปัญญาจะได้ไปเห็นเมืองนอกได้รับความสุขจากอิทธิพลคำสั่งสอนของท่าน

ถ้าเราเห็นอย่างนี้แล้ว เราจะได้ระมัดระวังในสิ่งที่เราจะคิด จะพูด จะทำออกไป เพราะว่าคนที่อยู่ด้วยกันย่อมเกี่ยวข้องถึงกัน โดยมากมักกระทบกระเทือนซึ่งกันและกันด้วยกายกรรมด้วยวจีกรรม

เรามักจะฝึกตัวเองให้พูดจาเชือดเฉือนกระทั่งน้ำใจตัวเอง ไม่ใช่เชือดเฉือนน้ำใจคนอื่นที่ไหนหรอก

สังเกตสิคะ เวลาโกรธ หรือไม่ได้ดั่งใจขึ้นมา เราก็จะประกาศว่า "ช่างฉันเป็นไรไปใครจะไปสวรรค์ไปวิมานก็ไปเถอะ ฉันจะตกนรกอเวจีก็เรื่องของฉัน ปล่อยฉันไม่ต้องมายุ่งกับฉัน"

เพราะความที่เราน้อยใจ ความที่เราเป็นอารมณ์เราก็พูดบั่นรอนประโยชน์ของตัวเองออกไป พูดแล้วไม่ใช่

เราพอใจนะคะที่จะให้เขาทอดทิ้งเรา พอเขาไม่แยแสเราจริง ๆ เราก็คิดน้อยใจต่อไป... คนพวกนี้ช่างแล้งน้ำใจ ดูสิ เวลาเรามีความสุข ก็สุขกับเรา พอเรามีปัญหาเข้ากลับสะบัดมือไปหมดเลย... แต่เราไม่ได้คิดหรอกว่าเราเองเป็นคนท้าเขาให้ไปเถิด หรือบางทีสามีภรรยา "ไปเลย คุณเก็บข้าวของไปเลย ไปให้พ้น อย่าให้ฉันเห็นหน้า ดีไม่ดีเดี๋ยวฉันอารมณ์เสียมากกว่านี้"

เขาก็เคารพเรานะคะ เขาไม่อยากให้มีเรื่อง เขาก็สู้อุตส่าห์เก็บข้าวของอย่างเงียบเชียบแล้วก็เลี่ยงออกไป คราวนี้ร้องห่มร้องไห้หัวใจแทบจะทลายลงไป อู๊ย ดูสิ เขาทิ้งเราไปได้ลงคอทั้ง ๆ ที่เราดีแสนดี นี่แหละค่ะ มันเป็นอย่างนี้ เพราะเราให้ไม่เป็น รับก็รับไม่เป็น มันก็เลยวุ่นกันไปหมดทุกหัวระแหง

วันก่อน ดิฉันนั่งอ่านหนังสืออยู่ที่ห้องธุรการ มีเพื่อน ๒ คน เดินมาหาเลขานุการต่างวาระกัน แต่เรื่องทำนองเดียวกันแหละค่ะ คนหนึ่งมาถึงก็ "นี่คุณ!" โยนกระดาษให้ปึกหนึ่ง "พิมพ์ให้ผมหน่อย ผมจะรีบ อย่าให้ช้ากว่า ๔ โมงเย็นวันนี้เป็นอันขาดนะ ผมเสียงานเสียการหมด ผมตัดเงินเดือนคุณเลย ได้ยินไหม? งานอื่นทิ้ง

ไว้ก่อน นี่เอาของผมไปทำ ๔ โมงนะช้าที่สุดที่คุณจะเอามาให้ผมได้” ว่าแล้วก็เดินโครม ๆ ออกไป

พอเดินคล้อยหลังไป คุณเลขาฯ ก็หน้านิ่วคิ้วขมวด “อู๊ย...ย หนูปวดท้องค่ะอาจารย์ ถ้าอาจารย์คนนี้มาที่ไรหนูปวดท้องอย่างนี้ทุกทีเลย มาทีไรก็เป็นสลาตันมาอย่างนี้ทุกที จะเอา ๔ โมง จะเอาเที่ยง เฮ้อ! หนูเหนื่อยไปหมดแล้วพิมพ์ไม่ถูกแล้ว” ที่เหนื่อยอ่อนหมดแรงนั่นหมดเวลาไปตั้งหลายสิบนาที

ทอดเวลาไปอีกสักพักใหญ่ ก็มีอาจารย์อีกคนเดินเข้ามา “เป็นอย่างไรบ้างครับ วันนี้คุณเหนื่อยมากไหม ?”

“อาจารย์จะมีอะไรให้หนูช่วยคะ ?” หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส

“แหม ผมก็เกรงใจคุณเหลือเกิน แต่บังเอิญมีรายงานประชุมด่วน คุณช่วยพิมพ์นี่ให้ผมหน่อยนะครับ ผมไม่รีบไม่ร้อนนักหรอก ขอก่อนเลิกงาน สัก ๔ โมงเย็นวันนี้ก็แล้วกัน คุณจะไปดื่มกาแฟสักถ้วยหนึ่งก่อนก็ได้ ไม่ต้องรีบร้อน สบาย ๆ ครับ นี่เพิ่ง ๑๐ โมงกว่า อีกตั้งนานกว่าจะ ๔ โมง คุณคงทำไหวหรอกน่า”

ปรากฏว่าเธอเต็มอกเต็มใจ พิมพ์เสร็จตั้งแต่บ่าย แต่รายแรก เอามาจะพิมพ์ทีไรให้มีอาการปวดท้อง มืออ่อน ไม่มีแรง พิมพ์ไปก็ให้ผิด ต้องขยำทิ้ง พิมพ์อีก พิมพ์แล้วอยู่นั่นแหละ

วาจาสามารถเชือดเฉือนหัวใจทั้งของตัวเองและของคนอื่น ท่านจึงสอนเอาไว้ว่า ถ้าเราจะเป็นบุคคลที่หาได้ยาก ต้องฝึกฝนปรับปรุงวาจาของเราให้เป็นวาจาที่ดูดดื่มจับใจผู้ฟัง พูดคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี พูดแล้วให้เกิดความรักใคร่ต่อกัน

ไม่ใช่พูดแต่อ่อนหวานสมานสามัคคี แต่ปรากฏว่าไม่มีประโยชน์ สมานสามัคคีในทางที่จะได้มาเป็นพรรคพวกเรา แล้วเราจะได้ไปถล่มคนอื่น อย่างนั้นไม่เรียกว่า *ปิยวาจา* แต่ต้องเป็นวาจาที่มีประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักเป็นฐาน ทำให้ใครที่ได้ฟังแล้วยอมตาม เพราะว่าล้วนเป็นสิ่งที่ถูก เป็นสิ่งที่ประกอบประโยชน์ เมื่อเราฝึกวาจาของเราให้ดูดดื่ม เป็นที่ผูกมัดน้ำใจได้อย่างนี้แล้วเราจะพบว่าจิตใจของเราเบาสบายขึ้น แล้วเริ่มตระหนักในบุญคุณของผู้อื่นมากขึ้น เป็นใจที่มีกตัญญุตา ไม่อย่างนั้นใครทำอะไรไม่มีดีหรอก

สมัยนี้ คนกรุงเทพฯ แทบทุกบ้านกำลังขาดแคลนแรงงาน เพราะประเทศไทยเปลี่ยนเป็นนิกส์ ทุกคนต้องการไปลิ้มชีวิตโรงงาน แม่บ้านทั้งหลายต่างหมดแรงอธิษฐานให้สวรรค์ส่งเด็กมาให้สักคนหนึ่งเถอะ ถึงจะขี้เกียจขี้คร้านอย่างไร ฉันก็จะไม่ว่า ขอเพียงแต่ให้ช่วยถูบ้าน กวาดบ้าน แล้วเอาเสื้อโยนลงเครื่องซักให้หน่อยแหละนะ ถึงรีดไม่ได้ก็ไม่เป็นไร ฉันกลับไปรีดเองก็ได้ แต่พอสวรรค์ส่งคนใช้เซเข้ามา ๑ คน

"โอย..กวาดบ้านถูบ้านอะไรอย่างนี้ อย่างกับควายมาตีแปลงแน่ะ เฮ้อ...แล้วเสื้อนี่รีดแล้วหรือ" คือไม่มีดีทำอะไรไม่มีดีไปเสียหมด

นี่คือวาจาของเรา เพราะจิตใจของเรายังเป็นจิตใจที่ไม่รู้จักกตัญญูรู้คุณในสิ่งใดเลย มีแต่ว่า "โอย สมัยฉันนะ..." เอะอะอะไรก็ไปติดอยู่ที่สมัยโบราณ "สมัยฉัน... ไม่เป็นอย่างนี้หรอก" พูดแล้วทำให้คนเรามนุษยสัมพันธ์แตกแยก แล้วก็ไม่มีใครอยากช่วยทำอะไร

มีบ้านหนึ่ง แม่บ้านละเอียดจุกจิก อะไรก็ไม่ถูกใจ วันหนึ่ง สาวใช้หมดความอดทนวางมือจากทุกอย่าง บอกว่า "ก็ถ้าเผื่อคุณผู้หญิงเก่งอย่างนี้ คุณผู้หญิง

จะมาจ้างหนูทำไม ?" ว่าแล้วเธอก็เก็บของเดินออกประตูไปเลย ประกาศว่าเธอไม่ต้องการอยู่แล้ว เงินเดือนก็ไม่เอา ที่มาอยู่ยังไม่ครบอาทิตย์ ทำให้เปล่า ๆ เลย ไม่อยากเจอะเจอกันอีกแล้ว พูดแต่ละคำบาดหัวใจเหลือเกิน อย่าสำคัญผิดว่า ถ้าเขาเป็นคนยากจน หรือเป็นคนต่ำกว่าเราแล้ว เราจะไม่ต้องมีกตัญญูกตเวทีต่อเขา เมื่อสมัยที่พระสารีบุตรเป็นอัครมหาสาวก สมัยที่พระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์ชีพอยู่ เวลาใครที่มีอายุมากแล้วมาขอบวช ท่านให้ถามในหมู่สาวกทั้งหมดว่า ใครจะรับเป็นอุปัฏฐากของนวกภิกขุนั้น เพราะคนแก่แล้ว ยากที่จะช่วยเหลือตัวเองได้เมื่อเกิดเจ็บไข้หรือเป็นอะไร เพราะฉะนั้นจะต้องมีพระสาวกเก่ารับเป็นผู้อุปัฏฐาก ท่านจึงยอมให้บวช

มีพราหมณ์แก่คนหนึ่งมาขอบวช ก็ไม่มีใครรับเป็นอุปัฏฐากพราหมณ์แก่คนนี้ ก็ค่อย ๆ ไล่ถามไปเรื่อยจนไปถึงพระสารีบุตร พอเห็นหน้าพราหมณ์ พระสารีบุตรก็จำได้ว่าพราหมณ์เคยใส่บาตรท่าน พราหมณ์ผู้นี้เคยใส่บาตรข้าวทัพพีเดียวแก่พระสารีบุตร เป็นที่รู้กันว่าพระสารีบุตรเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีสูง ไม่ว่าท่านจะไปค้างอ้างแรมที่ใด ท่านจะสำรวจทิศทางก่อนนอน

กราบไปทางทิศที่พระอัสสชิ ซึ่งเป็นอาจารย์องค์แรกของท่านอยู่ แล้วจึงลงนอน เอาศีรษะหันไปทางทิศนั้น

พอท่านจำได้ว่าพราหมณ์เคยใส่บาตรท่าน ๑ ทัพพี ท่านก็เลยรับเป็นอุปัฏฐาก ทำให้พราหมณ์คนนี้ได้บวช

จิตของท่านที่มีกตัญญูกตเวทิตาย่อมทำให้โลกร่มรื่นน่าอยู่ขึ้นอย่างนี้ สาวกองค์อื่น ๆ ล้วนไม่เอาแล้ว พราหมณ์แก่จนป่านนี้แล้ว บวชมาก็เป็นภาระ ทำให้เราลำบากโดยเปล่าประโยชน์

เมื่อพระสารีบุตรให้โอกาสเช่นนั้น พราหมณ์เองก็มีจิตใจเลื่อมใส ตั้งอกตั้งใจจริงอยู่แล้ว ประกอบเข้ากับความสำนึกรู้ในบุญคุณที่พระสารีบุตรซึ่งเป็นอัครสาวกอ่อนน้อมองค์ลงมารับเป็นผู้ดูแลท่าน ท่านยิ่งเร่งความพากเพียร ใช้ทุกเวลานาทีให้เป็นประโยชน์เต็มที่ ในที่สุดท่านก็บรรลุอรหัตตผล

อะไร ๆ ในโลกนี้ ถ้าเรามีน้ำใจเกื้อกูลกันแล้ว สิ่งที่คาดคิดไม่ถึง สิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ ก็จะเกิดเป็นไปได้ขึ้น

ถ้าเรามองให้ละเอียดต่อไป ไม่ใช่มองเพียงเฉพาะบุคคลที่ต่ำต้อยกว่าเรา มองให้ลึกไปกว่านั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า นอกจากจะต้องรู้คุณต่อบุคคลแล้ว พื้นแผ่นดิน แผ่นดินนี่นะคะเป็น *แม่พระธรณี* ของเรา ทำไมเราถึงต้องไปกตัญญูรู้คุณต่อแผ่นดินด้วย ถ้าไม่มีแผ่นดินให้พืชพันธุ์ธัญญาหารงอกงามขึ้นมา เราจะเอาอะไรมาเป็นอาหาร เราจะเอาอะไรมาทำให้ร่างกายของเรายังแข็งแรงอยู่เป็นปกติสุขอย่างทุกวันนี้ได้

ถ้าใจเราเห็นจริงอย่างนี้ ใจที่มีกตัญญูรู้คุณจะระมัดระวังเวลาจะทิ้งขว้างสิ่งใดลงไป จะไม่ทำให้แผ่นดินที่อยู่อาศัยเกิดมลพิษขึ้นเป็นอันขาด เราจะรอบคอบทำอะไรแต่ละอย่างจะคอยระลึกว่าทำอย่างไรเราถึงจะรักษาให้ดินคงความอุดมสมบูรณ์อยู่ได้ หว่านเม็ดอะไรลงไปก็ให้ขึ้นงอกงามเป็นต้น เติบโตเป็นดอกเป็นผล เพื่อให้สัตวโลกสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งคนทั้งสัตว์ได้มีอาหารกินอุดมสมบูรณ์ ไม่อดอยากปากแห้ง แย่งตีฆ่าฟันกัน

แผ่นน้ำก็เหมือนกัน สารพัดจะมีประโยชน์กับเรา เราก็จะไม่ทำให้น้ำเน่าน้ำเสีย ไม่ทำให้ดินเป็นพิษ เราก็จะรักษาไม่ให้มันเกิดเป็นความระส่ำระสายอย่างที่เป็น

อยู่ทุกวันนี้

เราจะรู้คุณค่าและระแวดระวังทรัพยากรธรรมชาติ การจะตัดต้นไม้ลงไปสักต้นหนึ่ง เราก็จะนึกถึงว่า เมื่อต้นไม้ถูกตัดไปแล้ว หมดรากที่เคยโอบอุ้มน้ำเอาไว้ช่วยทำดินให้มีความชุ่มชื้นหน้าดินก็จะแปรสภาพ เริ่มเปราะยุ่ยแตกระแหงจนกลายสภาพเป็นทะเลทรายไปในที่สุด เมื่อเป็นทะเลทรายไปแล้ว ทำอย่างไรเราถึงจะทำให้มันกลับคืนมาเป็นดินที่ชุ่มชื้นเหมาะกับการเจริญเติบโตของต้นไม้ของป่าที่เขียวชอุ่มชุ่มชื้น เป็นความสดชื่นรื่นรมย์ของโลกที่อยู่อาศัยได้อีก

นี่พูดในแง่ที่เรามองเพียงผิวเผิน ถ้ามองให้ลึกซึ้งไปอีก เมื่อไรที่โลกขาดใบไม้ ขาดต้นไม้ชีวิตดำรงอยู่ไม่ได้ เพราะไม่มีโรงงานผลิตออกซิเจน ใบไม้เป็นตัวที่ผลิตอากาศบริสุทธิ์ให้เราหายใจ เพราะมันเอาอากาศเสียไปรวมกับน้ำ แล้วสังเคราะห์โดยอาศัยพลังแสงอาทิตย์ให้กลายเป็นอาหารสำหรับเลี้ยงลำต้นกิ่งใบให้งอกงาม ในขณะเดียวกันก็แปรอากาศเสียให้เปลี่ยนเป็นออกซิเจน มาทำให้อากาศสดชื่น ทำให้โลกนี้เหมาะสำหรับสิ่งมีชีวิตจะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้

เพราะฉะนั้น ต้นไม้คือลมหายใจของสิ่งมีชีวิต ต้นไม้คือปอดของโลก

เรายิ่งรู้ความเป็นจริงมากเท่าไร ก็ยิ่งกตัญญูรู้คุณต่อต้นไม้ ต่อธรรมชาติ ต่อแผ่นดินแผ่นน้ำแผ่นฟ้า จะไม่ใช้สิ่งเหล่านี้อย่างสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น มีอุปนิสัยละเอียดประณีตไปจนถึงว่าไม่ว่าจะอยู่จะไปที่ไหน พบเห็นสิ่งใดไม่ควรทิ้ง ควรเสีย ไม่ว่าจะเป็นสมบัติ สิ่งของเครื่องสาธารณูปโภคใด ๆ ก็ตาม เป็นต้นว่า ผ่านไปพบเขาลืมเปิดไฟทิ้งไว้ ก็ช่วยปิดให้ เข้าไปล้างมือเห็นก๊อกน้ำปิดไม่สนิท น้ำรั่วเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ก็ปิดให้สนิทไม่ดูดาย

บางคนอาจสงสัยว่า เรื่องอะไรจะต้องไปรับผิดชอบถึงเพียงนั้น

หรือเราเข้าไปในภัตตาคาร หรือในสถานที่ที่เสียค่าบริการให้เขาแล้ว เรื่องอะไรจะต้องไปประหยัดมัธยัสถ์อีก ก็เราเสียเงินให้เขาแล้ว

ใช่ ถ้าเราคิดแต่เพียงว่าของนี้เราซื้อหามาแล้ว เพราะฉะนั้นจะใช้ทิ้งใช้ขว้างเท่าไรย่อมได้ เพราะเป็นสิทธิ์ของเราโดยชอบธรรม

ความเป็นจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสอนมีว่า แม้เราจะชำระค่าข้าวมื้อนี้เรียบร้อยแล้ว แต่ไม่กินให้หมด เราก็ยังเป็นหนี้ กล่าวคือ เราเป็นหนี้พลังธรรมชาติที่สูญสิ้นไปกว่าต้นข้าวจะดูดเอาปุ๋ย เอาน้ำ เอาพลังแสงแดดไปสังเคราะห์อาหารเลี้ยงตัว จนต้นข้าวเติบใหญ่ผลิรวงข้าวออกมา กว่าธรรมชาติจะฟูมฟักจนรวงแก่ เป็นหนี้ต่อแรงกายของชาวนาที่เก็บเกี่ยวข้าวมานวดฝัดเป็นข้าวเปลือกเอามาขัดสีเป็นข้าวสาร เป็นหนี้พลังความร้อนที่เสียไปในการนำมาหุงต้มประกอบเป็นอาหารมาให้เรากิน

ค่าของพลังธรรมชาติและพลังมนุษย์ที่สูญไปในกระบวนเหล่านี้ เมื่อนำมาเทียบกับประโยชน์ที่ได้รับจากการที่เราเอาผลิตผลมาใช้ คุ้มค่ากันแล้วหรือ ถ้าไม่คุ้มผู้บริโภคก็เป็นหนี้ธรรมชาติ

ถึงเราจะเอาสตางค์ของเราไปซื้อหามา นั่นเป็นเรื่องของ *สมมุติ* ส่วนเรื่องของ *ความเป็นจริง* คือ เราได้ใช้*ข้าว* ครบถ้วนตาม *หน้าที่* ของมันหรือเปล่า

ข้าวใช้พลังธรรมชาติทำให้ตัวเองเติบโตขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นอาหารของสิ่งมีชีวิต เพื่อบำบัดความหิวโหยให้สิ้นไป เมื่อเราไปซื้อหามาเป็นกรรมสิทธิ์แล้ว

เราได้นำมันมาใช้ให้คุ้มกับหน้าที่แล้วหรือยัง

ถ้าเราเอามันมาเหวี่ยงทิ้ง หรือเอามันมากินทิ้งกินขว้าง เหลือให้เน่าบูด ทำให้คนอีกหลาย ๆ คนซึ่งควรจะได้อาหารส่วนนี้ไปใช้บำบัดความหิว เลยต้องขาดโอกาสนั้นไป

การกระทำเช่นนี้ถือเป็นการเห็นแก่ตัว เป็นการทำร้าย ปล้นสิทธิ์ในการมีชีวิตของผู้อื่น ขาดความรับผิดชอบในการจะรักษาความเป็นปกติของธรรมชาติเอาไว้ หนี้สินที่เราก่อกับธรรมชาติจึงท่วมล้นพ้นตัว

เพราะฉะนั้น การที่เรามีจิตใจที่ไม่รู้คุณค่าของสรรพสิ่งที่มีพระคุณ แล้วไม่ได้มองโลกนี้ให้ถ่องแท้ตามเป็นจริง จึงทำให้เรายากที่จะเป็นบุพการีและเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีได้ครบถ้วนตามที่พระพุทธองค์ทรงสอน

เราหลงเข้าใจว่าตัวเองมีความกตัญญูกตเวที ซึ่งจะเห็นได้จาก ถึงวันสงกรานต์เราก็ไปรดน้ำท่านผู้ใหญ่ ใกล้เทศกาลไหว้ครูเราก็ไปหาครูบาอาจารย์ นั่นมันเรื่องของเปลือก แต่ที่จริงนั้น ลองมองเข้าไปในจิตใจ มองไปที่จริยาวัตรประจำวันของเรา แล้วอย่าเข้าข้างตัวเอง เราจะ

ตกใจที่เห็นตัวเองเป็นคนอกตัญญู อกตัญญูต่อทุกสิ่งทุกอย่าง รวมทั้งอกตัญญูต่อตัวเองด้วย เพราะเราปล่อยปละละเลยโอกาสที่จะฝึกฝนสร้างนิสัยที่ดีงาม ที่จะเป็นเสบียงให้ตัวเอง ไม่ไปทุกข์ยากลำบากในกาลข้างหน้า

ลองคิดดูเถอะ การที่เราใช้ทิ้งใช้ขว้างอย่างนี้ เมื่อทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอจนหมดไปใครเดือดร้อน ก็รุ่นลูกรุ่นหลานเรานั่นแหละ เมื่อดิฉันเด็ก ๆ เอามือจุ่มลงไปในแม่น้ำลำคลอง จะหยิบกุ้งก้ามกรามติดมือขึ้นมาได้ มันชุมถึงอย่างนั้นและเชื่องอย่างไม่น่าเชื่อ

เดี๋ยวนี้ไปดูสิคะ เราจะหากุ้งก้ามกรามที่ไหนมากิน บางทีต่อให้เป็นเศรษฐีก็หากินเกือบจะไม่ได้แล้ว เพราะเขาจะบรรจุเพื่อส่งออกต่างประเทศหมด อะไรดี ๆ เดี๋ยวนี้คนไทยไม่มีสิทธิ์ได้ ต้องเป็นฝรั่ง

ยังมียิ่งกว่านั้นอีก การอยู่เมืองไทย เป็นคนไทย พูดภาษาไทย เข้าไปในที่บางแห่ง ถูกบริกรซึ่งเป็นคนไทยด้วยกันเมิน แต่ถ้าเราเต๊ะท่า พูดฝรั่ง ทำเป็นเกาหลี ญี่ปุ่นไปเสีย แหม...เข้ามาพินอบพิเทาแทบจะเรียกว่าอุ้มเราไปเลย มันน่าเจ็บใจไหมคะที่คนไทยเราอกตัญญูต่อคนไทยด้วยกันอย่างนี้

ถ้าเราไม่ใส่ใจ ไม่ปรับปรุงตัวเรา อีกหน่อยเราอาจไม่มีแผ่นดินไทยจะอยู่กัน แล้วอีกหน่อยเราก็จะไม่มีโลกที่อยู่อาศัยได้ แล้วคราวนี้ทำอย่างไรล่ะคะ

เมื่อเริ่มเข้าวัด ดิฉันไม่ยอมเชื่อที่ท่านอาจารย์สิงห์ทองเทศน์ว่า การที่คนทุกวันนี้ดื้อรั้นสั่งสอนไม่ได้ พูดจาไม่รู้ภาษา เป็นผลจากการกระทำของเราเอง เช่น เราไปตัดไม้ทำลายป่า สัตว์ป่าจะมาเกิดก็ไม่มีที่เกิด ทำให้สัตว์สูญพันธุ์ไปโดยลำดับ

ความเห็นแต่ได้ ไม่รับผิดชอบต่อสาธารณประโยชน์ มีผลไปทำให้น้ำในแม่น้ำลำคลองบ่อบึงเน่าเสีย ไม่เหมาะที่สัตว์น้ำจะมีชีวิตอยู่ได้ เขื่อนต่าง ๆ ถูกสร้างขึ้นมากั้นวงจรธรรมชาติของสัตว์น้ำจืดบางชนิด ที่ถึงฤดูผสมพันธุ์ต้องลงมาวางไข่ในน้ำกร่อยจึงจะฟักเป็นตัวอ่อนได้ เป็นเหตุให้สัตว์น้ำจะมาเกิดก็เกิดไม่ได้อีก

เราไปบีบคั้นปิดกั้นหนทางเกิดของภพภูมิสัตว์ แต่ขณะเดียวกันก็ทำร้ายเบียดเบียนจิตใจของมัน ให้คั่งแค้น ผูกเวรอย่างไม่หยุดไม่ถอย แล้วจะให้มันไปเกิดที่ไหนล่ะ ?

มันก็ต้องมาเกิดเป็นคน รูปกายของมันเป็นคน แต่ใจยังเป็นเดรัจฉาน ดุร้าย ดื้อรั้น ไม่ฟังความ มันก็เลยเป็นมนุสเดรัจฉาโน หรือรูปกายเป็นคน แต่ใจพร่องหิวโหยให้เท่าไรไม่รู้จักพอมนุสเปโต แล้วจะไปบ่นอะไร ตัวเองเป็นคนสร้างมนุษย์พันธุ์เหล่านี้ขึ้นมาเองแท้ ๆ

ดิฉันนึกเถียงในใจ ท่านอาจารย์พูดอะไรก็ไม่รู้ ฟังไม่รู้เรื่องไม่เห็นจะมีทางเป็นไปได้ จะพิสูจน์อย่างไร เอาใส่หลอดทดลองชนิดไหน ๆ มันก็ไม่เป็นอย่างท่านอาจารย์ว่า

แต่เดี๋ยวนี้ดิฉันได้คิด เราหนอเรา...ตัวเราโง่เซ่อ ตาบอดแล้วยังไปเถียงท่านผู้ตาดี มิหนำซ้ำยังไปปล่อยโง่อวดว่าตัวนี่รู้ แต่แท้ที่จริงไม่รู้อะไรเลย

ถ้าเรายังปล่อยปละละเลย ไม่รู้คุณของธรรมชาติ และช่วยกันอนุรักษ์สภาวะที่ปลอดมลพิษเอาไว้ วันหนึ่งในกาลอนาคต เราจะพบว่าทรัพยากรธรรมชาติเหลือไม่เพียงพอสำหรับมนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ได้ หรือถ้าปรับตัวให้ยังคงอยู่ได้ ก็กลายเป็นคนพิกลพิการ จิตใจวิปริต ผิดศีลธรรม ถูกความแร้นแค้นของสภาพแวดล้อมบีบคั้น จนถึงขั้นต้องกินกันเองเพื่อเป็นอาหารยังชีวิต

ถ้าถึงตอนนั้นใครเดือดร้อนคะ ก็เราเองเดือดร้อน เพราะเหตุที่ทำไว้ขณะเดี๋ยวนี้ เป็นปัจจัยชักพาไปเกิดในยุคนั้น เพื่อไปรับผลที่เราได้ทำเอาไว้เอง ทำแล้วยังโง่เขลาเที่ยวได้ลอยหน้าถามใคร ๆ ว่า “แล้วมันไปหนักหัวใคร ถ้าฉันจะใช้ทิ้งใช้ขว้าง ฉันไม่ได้เอาสตางค์เธอมาใช้สักหน่อยหนึ่ง”

หรือบางคนก็ถูกอวิชชาคือความผ่องใสอย่างยิ่งปิดบังให้ไขว้เขวไปว่า มีธรรมขั้นสูง จนเห็นของในโลกนี้สมบัติในโลกนี้ไม่ใช่ของของใครหรอก ต่างก็ผลัดกันครองไปเรื่อย ๆ เพราะไม่มีตัวตนคนสัตว์ ไม่มีของใครของใคร ทุกสรรพสิ่งเป็นไตรลักษณ์ เธอตายไปอะไร ๆ ก็ต้องกองอยู่ตรงนี้ จะหอบหิ้วข้ามภพข้ามชาติไปไม่ได้ คงอยู่ให้ได้หยิบฉวยผลัดกันครอง เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะไปหยิบของของใครเข้า ไม่ได้เรียกว่าขโมย แต่เรียกว่า แทงทะลุสัจธรรมแล้ว เพราะทุกสิ่งเป็นสมบัติสาธารณะ

นี่แหละค่ะ ก็แล้วแต่เราจะเลือกเอาว่า เราจะปฏิบัติตัวแบบไหน จะอยู่อย่างหาความสะดวกสบายมาเป็นปุ๋ยให้กิเลส แล้วไปทุกข์เดือดร้อนภายหลัง หรือว่าจะอดทนต่อความทุกข์อึดอัดนานัปการ ขณะฝึกฝนอบรม

บ่มใจของตัวเองให้เข้มแข็ง มีพลัง เพื่อสร้างนิสัยดีงามให้เป็นกรอบระเบียบของชีวิตจะได้มีความผาสุกร่มเย็นในภายภาคหน้า

อุปมาเหมือนเราหว่านเมล็ดพันธุ์ที่ดีเอาไว้ ต่อไปเมื่อถึงกาลเวลาที่จะผลิดอกออกผล เราก็มีความสุข เพราะผลเหล่านั้นจะมาเกื้อหนุนเป็นเสบียงเลี้ยงจิตใจ ให้เราปีติอิ่มเอิบสมกับที่เหนื่อยยากทำมา

นี่แหละค่ะ บุคคลที่หาได้ยากก็คืออย่างนี้ ต่อจากนี้เราก็ไปถามตัวเองว่า เราจะทำตัวให้เป็นบุคคลที่หาได้ทั่วไปในโลก หรือเราจะใช้เวลาที่ยังมีอยู่ให้เป็นประโยชน์ ให้สมกับที่เราได้ภพภูมิเป็นมนุษย์ แล้วก็ฝึกฝนตนให้เกิดเป็นอุปนิสัยที่ดีติดตัวไว้

ธรรมชาติของจิตใจชอบที่จะเป็นนักเดินทางท่องเที่ยว มันก็จะท่องเที่ยวเรื่อย ๆ ไป ถ้าเราปล่อยใจให้ท่องเที่ยงไปอย่างไม่มีทิศมีทาง มันก็จะเหมือนพายเรือวนอยู่ในอ่าง ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ท่านอาจารย์เปรียบเหมือนมดไต่ขอบกระด้ง ไต่ไปรอบที่เท่าไร ๆ ๆ ครั้งที่เท่าไรแล้วก็จำไม่ได้ ไปสำคัญว่ากำลังเดินรุดหน้าไปเรื่อย ๆ อย่างนี้กาลเวลาก็กลืนกินชีวิต

เราไปโดยเปล่าประโยชน์ ถ้าเราเอาเวลาที่มีอยู่มาฝึกให้เดินต่อไปอย่างมี *ทิศทาง* เดินอย่าง *รู้จุดหมายปลายทาง* แทนที่เราจะไต่ขอบกระด้ง ก็เท่ากับเราตัดตอกที่ผูกมัดขอบกระด้งออกแล้ว หนทางที่วนเป็น *วัฏฏะ* อยู่อย่างไม่รู้จบ ก็คลี่ออกเป็นเส้นตรง กลายเป็น *มรรค* อย่างที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านทรงดำเนินไปแล้ว พระอริยสาวกทั้งหลายก็ดำเนินตามไปแล้ว

เราก็เห็นประจักษ์แจ้งแล้วว่า ท่านทำให้โลกร่มเย็นเป็นสุขอย่างไรบ้าง ขณะนี้เพียงแค่ใจเราน้อมนึกถึงท่านขึ้นมา เราก็ยังมีกำลังใจ เกิดความร่มเย็นเป็นสุข

แต่ถ้ายังดึงดื้อคิดแบบของเรา ขี้โคลนก็ต้องเอาขี้โคลนสาดกัน เลือดก็ต้องล้างด้วยเลือด ลองตรองดูก็แล้วกันว่า มันจะร้อน มันจะทุกข์ มันจะแห้งแล้งแค่ไหน

ขณะนี้ ท่านผู้สูงอายุทั้งหลายก็คงมีห่วงกังวลอยู่เพียงว่า ลูกหลานทั้งหลายไม่มาเยี่ยมเยียนเท่าที่ควร ใจที่รอคอย มุ่งหวัง จะรู้สึกว่าเวลาที่ผ่านไปแต่ละนาทียาวนานเป็นชั่วโมง ชั่วโมง คิดน้อยใจ แหนงใจ ทำร้ายจิตใจตนเองให้ทุกข์หม่นหมองไปต่าง ๆ นานา

หากท่านนึกถึงตัวอย่างต่าง ๆ ที่เล่าสู่กันฟังมา นึกถึงแม่ที่ทำใจว่า ลูกทุกคนตายจากไปแล้วในวันที่ลูกแต่งงาน ใจที่ *วาง* สิ่งต่าง ๆ ไว้ตามธรรมชาติ ไม่ยึดครอบครอง เรียกร้องกะเกณฑ์ ย่อมผาสุก อิ่มเต็ม สมกับเป็น *บุพการี* ใจที่เป็นไทแก่ตัวเช่นนี้ จะเลี้ยงตัวเองได้ ไม่หวังพึ่งพิงอิงอาศัยสิ่งภายนอก

เมื่อลูกหลานหรือผู้ใดมีน้ำใจ ทำอะไรให้ มาเยี่ยมเยือน ก็อนุโมทนาให้พรในความมีน้ำใจของเขา จิตใจอ่อนโยนด้วยความระลึกรู้คุณ เพราะรู้ดีว่าตัวเองคงไม่มีโอกาสจะทำสิ่งใดเพื่อตอบแทนได้ สิ่งที่จะให้ได้คือ กุศลมโนกรรมและจิตเมตตา *...พร* และ *เมตตา...*

เราก็เป็นทั้งบุพการีและผู้มีกตัญญูกตเวทีพร้อม เป็นบุคคลที่หาได้ยากของลูกหลาน เป็นพระ เป็นพรหมประจำบ้าน ให้ลูกหลานยึดเป็นหลักรวมจิตใจ

ขณะเดียวกัน คนหนุ่มคนสาวก็ฝึกความเป็นผู้มีกตัญญูกตเวที พ่อแม่ให้ชีวิตแก่เรา ถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูเรามา มีสิ่งใดที่เราจะทำให้ท่านมีความสุข ความสะดวกสบาย รีบขวนขวายทำเสียทันท่านยังรู้ความ มีสติสัมปชัญญะ มีลมหายใจอยู่

อย่าปล่อยให้เวลากินชีวิตลมหายใจของท่านล่วงลับดับไปแล้ว เราจึงคิดได้ แล้วก็นึกเสียใจ เสียดายเวลาที่ผ่านไป

ถึงวาระนั้น ไม่มีประโยชน์ที่จะเสียใจ เสียดาย หรือคร่ำครวญ ร้องขอโอกาสกลับคืนมาใหม่

ถ้าคอยฝึกให้เราปฏิบัติตัวได้เป็นปัจจุบันทันท่วงทีกับแต่ละเหตุการณ์ แต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเช่นนี้ ใจของเราจะรู้เท่าทัน เป็น *ปัจจุบันจิต* ผาสุก เบิกบาน ชีวิตก็จะมีคุณค่า เป็นประโยชน์กับตัวเองและกับผู้คนรอบข้าง

บัดนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว ดิฉันหวังว่าสิ่งที่นำมาพูดคุยสู่กันฟังวันนี้ คงเป็นประโยชน์ต่อท่านทั้งหลายบ้าง ขอฝากไว้แค่นี้ค่ะ

ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ **ชวนพิมพ์** โทร. 2810541, 2813180 2813181, 2822114
469 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
นายชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2534

“

ใจที่ **วาง** สิ่งต่าง ๆ ไว้ตามธรรมชาติ
ไม่ยึดครอบครอง เรียกร้องกะเกณฑ์
ย่อมผาสุก อิ่มเต็ม

”